

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร
ของเกษตรกรในเขตเทศบาล ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยากรและส่งเสริมการเกษตร
มหาวิทยาลัยแม่โจ้
พ.ศ. 2563

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร
ของเกษตรกรในเขตเทศบาล ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยากรและส่งเสริมการเกษตร

สำนักบริหารและพัฒนาระบบราชการ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พ.ศ. 2563

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร
ของเกษตรกรในเขตเทศบาล ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่

สุดใจ วรรณวิจิต

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร

พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุมิสรรค์ เครือคำ)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

(อาจารย์ ดร.กอบลาภ อารีศรีสม)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ประธานอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตร

(รองศาสตราจารย์ ดร.นครเศร รังควัด)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

สำนักบริหารและพัฒนาวิชาการรับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์ ดร.ญาณิน โอภาสพัฒนกิจ)

รองอธิการบดี ปฏิบัติการแทน

อธิการบดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ....

ชื่อเรื่อง	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ของ เกษตรกรในเขตเทศบาล ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
ชื่อผู้เขียน	นายสุคใจ วรณวิชิต
ชื่อปริญญา	วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริม การเกษตร
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุดิสรรค์ เครือคำ

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) เพื่อศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร และ 4) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก จำนวน 278 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาเพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย

การศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 54.64 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสถานภาพสมรส มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีจำนวนแรงงานเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.30 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 63,284.17 บาทต่อปี มีเงินกู้จากแหล่งเงินทุนเฉลี่ย 118,288.95 บาท ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือน มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี ส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม มีประสบการณ์ฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี มีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่เฉลี่ย 37.71 ปีและเกษตรกรมีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางโดยด้านการรับผลประโยชน์ค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.38) รองลงมา คือ ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ (ค่าเฉลี่ย 3.29) ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน (ค่าเฉลี่ย 3.24) และน้อยสุดคือ ด้านการติดตามประเมินผล (ค่าเฉลี่ย 3.13) สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเชิงบวก คือ รายได้จากการทำการเกษตร ประสบการณ์ฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรและการ

อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่ ขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ในเชิงลบได้แก่ เพศ

ปัญหาของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่สำคัญคือ เกษตรกรไม่มีเวลาเนื่องจากมีงานมาก ขาดการประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานที่จัดกิจกรรม เกษตรกรไม่ได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ที่ชัดเจน และขาดการวางแผนกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมและสอดคล้องกับความต้องการโดยเกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานพัฒนาควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมให้ทั่วถึงและตรงกลุ่มเป้าหมาย มีการกำหนดแผนการจัดกิจกรรมล่วงหน้าในรอบปี และควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้แก่ชุมชน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมของเกษตรกร, การอนุรักษ์ภูมิปัญญาการเกษตร, การสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น

Title	PARTICIPATION IN CONSERVATION LOCAL WISDOM AGRICULTURE IN THE MAE FAEK SUB DISTRICT MUNICIPALITY,SANSAI DISTRICT, CHANGMAI PROVINCE
Author	Mr. Sudchai Wanwichit
Degree	Master of Science in Resources Development and Agricultural Extension
Advisory Committee Chairperson	Assistant Professor Dr. Phutthisun Kruekum

ABSTRACT

This study was conducted to investigate: 1) socio-economic attributes of farmers in Mae Faek sub-district; 2) a level of the participation in folk wisdoms conservation on agriculture of the farmers; 3) factors associated with the folk wisdoms conservation on agriculture; and 4) problems encountered and suggestions of the farmers. A set of questionnaires was used for data collection administered with the farmers in Mae Faek sub-district municipality, Sansai district, Chiang Mai province. Obtained data were analyzed by using descriptive statistics and multiple regression analysis.

Results of study revealed that most of the respondents were female, 54 years old on average, married, and elementary school graduates or lower. They had 3 household, members and out of this, 2 were household workforce. However, they hired on hired worker on average. They had 3.30 rai of farm and each on average and could earn an annual income for 63,284.17 baht from farming but they had a loan source (118,288.95 baht on average). Most of the respondents perceived news about the conservation of local wisdoms on agriculture through television and agricultural extension workers once a year on average. However, they contacted neighbors about farming and local wisdoms conservation twice a year on average. Most of them had never attended a local wisdoms conservation project

and their settlement in the area was 37.71 years on average.

It was found that the respondents had a moderate level of the local wisdoms conservation on agriculture. There was a statistically significant relationship between the socio-economic attributes of the respondents (sex, income, training experience, settlement time span and the participation in the local wisdoms on agriculture (0.05). The following were problems encountered: 1) the respondents had no available time; 2) lack of public relations by concerned agencies; 3) the respondents did not put the importance on the participation in conservation activities; and 4) lack of continual planning on the conservation activities. It should have the promotion of knowledge transfer about the conservation of local wisdoms on agriculture more than ever.

Keywords : participation, conservation, local wisdoms, Mae Faek sub-district, Sansai district

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ข้าพเจ้าขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุดิสสรค์ เครือคำ ประธานที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์คะทัศน์ และอาจารย์ ดร.กอบลาภ อารีศรีสม กรรมการที่ปรึกษา ได้ให้คำปรึกษาในการวางแผนและดำเนินการวิจัย ให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไข งานวิจัยสำเร็จลงได้ด้วยดี รวมทั้งขอขอบคุณเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลและร่วมดำเนินการวิจัย และขอขอบคุณคณาจารย์ บุคลากรสาขาวิชาพัฒนาทรัพยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ให้ข้อเสนอแนะ ปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยสำเร็จลงได้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ข้าพเจ้าขอระลึกถึงบุญคุณบิดา มารดา และภรรยาอันเป็นที่รัก ที่ได้สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาเล่าเรียน ขอขอบคุณพี่น้องทุกคนในครอบครัวที่คอยให้กำลังใจมาโดยตลอดและทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

สุดใจ วรรณวิจิต

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย.....	1
ปัญหาการวิจัย.....	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์.....	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร.....	7
ข้อมูลของพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.....	7
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	9
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร.....	17
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้.....	19
แนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม.....	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	32
ภาคสรุป.....	36

กรอบแนวความคิด	38
สมมติฐานการวิจัย	38
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	39
สถานที่ดำเนินการวิจัย.....	39
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	40
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	42
การเก็บรวบรวมข้อมูล	44
การทดสอบเครื่องมือ	44
การวิเคราะห์ข้อมูล	45
ระยะเวลาในการทำวิจัย.....	47
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	48
ลักษณะพื้นฐานบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร.....	48
การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรของเกษตรกร	64
ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรของเกษตรกร	80
ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก	86
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	88
สรุปผลการวิจัย.....	88
อภิปรายผลการวิจัย.....	90
ข้อเสนอแนะ	92
ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป.....	94
บรรณานุกรม.....	95
ภาคผนวก.....	100
ภาคผนวก ก แบบสอบถาม.....	101

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.....	42
ตารางที่ 2 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	50
ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ	55
ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางสังคม	62
ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก.....	65
ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการเสนอ ทางออกและการตัดสินใจ.....	67
ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน	70
ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการรับผลประโยชน์.....	73
ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการติดตามและประเมินผล	77
ตารางที่ 10 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร.....	81
ตารางที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์.....	84
ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่	85

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	38
ภาพที่ 2 แผนที่เขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่.....	39

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของงานวิจัย

อาชีพเกษตรกรรมมีความสำคัญยิ่งต่อประเทศไทยทั้งในด้านเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศและเกี่ยวข้องกับ การนำเงินตราต่างประเทศที่ได้จากการส่งออก สินค้าเกษตรที่มีมูลค่าเพิ่มมากขึ้นและเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของประเทศที่ได้มีการยกระดับรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับเกษตรกรเป็นความพยายามของรัฐบาลในทุก ๆ สมัยที่ผ่านมาโดยผ่านทางกระบวนการปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตทางการเกษตรของครัวเรือนตลอดจนการเร่งพัฒนาเศรษฐกิจชนบทในด้านต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างทางเลือกในการประกอบอาชีพและการเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกร (สมยศ พุ่มพัว, 2534) การส่งเสริมการเกษตรเป็นกระบวนการการศึกษาต่อเนื่องในการศึกษาให้ ความรู้และให้บริการแก่เกษตรกรในรูปแบบต่าง ๆ เช่นการถ่ายทอดเทคโนโลยีการให้ข้อมูลข่าวสาร การให้บริการที่เกี่ยวข้องทางการเกษตรโดยเป็นการดำเนินการกับเกษตรกร ซึ่งยังเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ประสิทธิภาพการใช้เทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรสามารถเพิ่มรายได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีและบรรลุจุดหมายของการพัฒนาสู่การผลิตสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพส่งออกสู่การแข่งขันกับต่างประเทศ งานส่งเสริมการเกษตรนับว่าเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาการเกษตรของประเทศทั้งในอดีตปัจจุบันและอนาคต ซึ่งการส่งเสริมการเกษตรในปัจจุบันจะเน้นการดำเนินงานที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ถือกำเนิดมาพร้อมกับประเทศไทยทั้งเป็นภูมิปัญญาเพื่อการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต การดูแลรักษาเอกราชและความเป็นปึกแผ่นของประเทศ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้จึงเปรียบเสมือนการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากความคิด วิเคราะห์ นำไปใช้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นให้สอดคล้องกับการมีแนวความคิดที่ระบุได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรองและปรับปรุง องค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความรู้ ความชำนาญ ที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสืบทอดพัฒนาความรู้ความสามารถในการปรับตัว ผสมผสานกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงไป (ยศ สันตสมบัติ, 2542)

อย่างไรก็ตามการพัฒนาสังคมที่พัฒนามาจากรากฐานภูมิปัญญาของตน จะเป็นการพัฒนาที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เป็นฐานการพัฒนาที่มั่นคง ยั่งยืน และน่าสนใจเพิ่มคุณค่าสังคมให้แก่

สังคมของตนเองในการถ่ายทอดการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบรรพบุรุษในอดีตถึงปัจจุบัน เพราะการอนุรักษ์กระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนงานในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า แก่นสารและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ร่วมสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้นเพื่อแสดงสภาพวิถีและความ เป็นมาของชุมชนอันสร้างความรู้และความเข้าใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย (เอกวิทย์ ฌ กลาง, 2540: 61-62)

ภูมิปัญญาแบบชาวบ้านมองโลกมองชีวิต อย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นชีวิตที่ไม่เอา กฎเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์มามอง หลักเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นจริงเป็นสิ่งเดียวกับกฎเกณฑ์ในการตัดสินว่าสิ่งต่าง ๆ มีความหมายสำหรับการดำเนินชีวิตหรือไม่เป็นความรู้ที่ไม่แยกแยะระหว่างเหตุผลกับธรรมชาติ ความรู้แบบชาวบ้านเป็นความรู้ทางสังคม (social knowledge) ที่เกิดจากการปฏิบัติที่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ได้ถ่ายทอดมาโดยการกระทำแบบอย่างแก่ลูกหลานแล้วเรียนโดยการฝึกฝนทำตามซึ่งทำให้ได้ใช้ภูมิปัญญาในการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ (วีชรา ปิ่นทอง, 2543) ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญคือ มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์มีบูรณาการสูง มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

ปัญหาการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือว่าเป็นมรดกทางความคิดที่บรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย หรือรุ่นทวดได้คิดค้นขึ้นมาใช้ความคิดและการกระทำเหล่านั้นในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็น การละเล่น การแสดง ความเชื่อขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม พิธีกรรม การประกอบอาชีพ เป็นต้น ล้วนเป็นมรดกทางความคิดที่มีคุณค่าซึ่งตีราคาเป็นตัวเงินไม่ได้ แต่น่าเสียดายที่ปัจจุบัน ภูมิปัญญาเหล่านั้นมีไว้ให้คนรุ่นหลังได้ดู ได้ชมและได้ศึกษาน้อยมาก (ประมวล พิมพ์เสน, 2524: 25) เพราะไม่มีการร่วมกันอนุรักษ์และสืบทอดเอาไว้ อันมีผลพวงมาจากความเจริญรุ่งเรืองของสังคมและเทคโนโลยี ทำให้การร่วมกันการสืบทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านั้นแทบที่จะล้มหายตายจากไปพร้อม ๆ กับบรรพบุรุษเสียแล้ว แต่ก็ยังให้เห็นอยู่บ้างในชนบท แต่ในชุมชนเมืองแทบไม่เห็นเลย ถึงแม้ภาครัฐและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง จะมีการจัดงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือท้องถิ่นออกมาบ้าง แต่ก็ยังน้อยอยู่ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว) จึงมีความเสียดายสูงที่ภูมิปัญญาชาวบ้านหรือท้องถิ่นเหล่านั้นจะหายไป (ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร, 2552: 30) หากขาดการมีส่วนร่วมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นชาวบ้านถือเป็นแนวทางการรักษาความเป็นท้องถิ่นได้

เป็นอย่างดี ให้คงอยู่คู่กับสังคมชนบทที่อาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมมือกันรักษาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่งเอาไว้ในท้องถิ่น ซึ่งหากขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเอาไว้ ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมาก็จะสูญหายไป

เทศบาลตำบลแม่แฝกมีที่ตั้งในเขตพื้นที่อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่มีฐานะเป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2550 ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ตามลำดับ โดยเทศบาลตำบลแม่แฝกมีพื้นที่ทั้งสิ้น 54.801 หรือประมาณ 87.7 ตารางกิโลเมตรครอบคลุม 1 ตำบล 12 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านหนองมะจับ หมู่ที่ 2 บ้านโป่ง หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแก้ว หมู่ที่ 4 บ้านร่มหลวง หมู่ที่ 5 บ้านศรีงาม หมู่ที่ 6 บ้านแม่แต หมู่ที่ 7 บ้านสหกรณ์นิคม ห้างงาน หมู่ที่ 8 บ้านหนองสะ หมู่ที่ 9 บ้านพระธาตุ หมู่ที่ 10 บ้านศรีงามพัฒนา หมู่ที่ 11 บ้านร่มโพธิ์ทอง หมู่ที่ 12 บ้านหนองไหว ลักษณะภูมิประเทศของตำบลแม่แฝกสภาพดินทั่วไปเป็นที่ราบเชิงเขาอยู่ในชั้นความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 330 - 950 เมตรลักษณะพื้นที่ลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีคลองชลประทานแม่แฝกผ่านเชิงเขาทางทิศตะวันออกของพื้นที่ราบ และแม่น้ำปิงไหลผ่าน ด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญ มีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 (เชียงใหม่-พร้าว) ผ่านกลางพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝกอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เทศบาลตำบลแม่แฝกมีหน้าที่ในการดูแลและรวมถึงการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเกษตร รวมถึงการมีงบประมาณที่สามารถดำเนินงานตามแผนได้มีพันธกิจ ตามบทบาทในระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นคือ 1) อิสระในการปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้ดุลพินิจของตนเองในการปฏิบัติกิจการภายในขอบเขตของกฎหมายโดยไม่ต้องขออนุมัติจากรัฐบาลกลางและไม่ต้องอยู่ในสายการบังคับบัญชาของหน่วยงานทางราชการ 2) งบประมาณของตนเองมีอำนาจในการจัดเก็บรายได้ การเก็บภาษีตามขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจในการจัดเก็บเพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้เพียงพอสำหรับทำนุบำรุงท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าต่อไปและ 3) การควบคุมดูแลของรัฐเมื่อได้รับการจัดตั้งขึ้นแล้วยังคงอยู่ในการกำกับดูแลจากรัฐเพื่อประโยชน์และความมั่นคงของรัฐและประชาชน โดยส่วนรวมโดยมีอิสระในการดำเนินงานของหน่วยการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ของการปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อ 1) แบ่งเบาภาระของรัฐบาลทั้งด้านการเงิน ตัวบุคคลตลอดจนเวลาที่ใช้ในการดำเนินการ 2) เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง และ 3) เพื่อให้หน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาการปกครองระบบประชาธิปไตยแก่ประชาชนการดำเนินงานที่สำคัญของเทศบาลตำบลแม่แฝกคือการอนุรักษ์

จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนชนบทที่มีแนวโน้มที่จะสูญหายไป หากขาดการอนุรักษ์โดยคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชาวบ้านและคนรุ่นหลังในการอนุรักษ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเอาไว้คู่กับสังคมไทย ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ประกอบด้วยปัจจัยจากตัวเกษตรกร ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยสภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษา ลักษณะพื้นฐานบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษา การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่จะได้รับ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. ได้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรของเกษตรกรผู้ทำอาชีพทางการเกษตรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรในเขตพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและได้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. ได้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้ทำอาชีพทางการเกษตรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝกเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

เพื่อเป็นแนวทางในการให้ข้อเสนอแนะแก่เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร

3. เทศบาลตำบลแม่แฝกสามารถนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรโดยการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ร่วมกับศูนย์วัฒนธรรมอำเภอสันทรายและศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ได้

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการวิจัยนี้จะศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ที่เคยเข้าร่วมการอบรมในด้านการเกษตร และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหน่วยงานเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ 2) ด้านการปฏิบัติและดำเนินงาน 3) ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ 4) ด้านการติดตามประเมินผล

3. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้ได้ดำเนินการตั้งแต่ตุลาคม 2562 ถึง กันยายน 2563

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การแสดงออกทางความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนิน แก้ปัญหา การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในกิจกรรมของการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

การอนุรักษ์ หมายถึง การบำรุงรักษาสิ่งที่มีค่าไว้ และรู้จักใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนมาก สดและใช้ได้นานที่สุด

ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่แสดงออกหรือถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่นให้รู้จักด้วยการบอกกล่าวและปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่ได้ยึดติดในตำราที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร การสร้างใหม่ หมายถึง การค้นหาหรือคิดค้นสิ่งใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้

กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ประชาชนที่มีความรู้เรื่องภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเรื่องภูมิปัญญาในแต่ละด้าน

กลุ่มเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกรที่อาศัยในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เกษตรกร หมายถึง ประชาชนที่เลือกทำอาชีพด้านการเกษตรและด้านกสิกรรมในปี พ.ศ. 2562

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูล แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาประกอบการศึกษาวิจัย โดยมีรายละเอียดครอบคลุมเนื้อหาดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลของพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกาติดต่อสื่อสาร
4. แนวคิดและทฤษฎีกับความรู้ความเข้าใจของประชาชน
5. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลของพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

เทศบาลตำบลแม่แฝกเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบริหาร การบริการจากรัฐสำหรับคนไทยเทศบาลเป็นรูปแบบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตชุมชน โดยพระราชบัญญัติเทศบาลปี พ.ศ. 2496 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาจัดตั้งท้องถิ่นได้ขึ้นเป็นเทศบาลไว้คือ 1) จำนวนของประชากรในท้องถิ่นนั้น 2) ความเจริญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาจากการจัดเก็บภาษีรายได้ตามที่กฎหมายกำหนดและงบประมาณรายจ่ายในการดำเนิน กิจการของท้องถิ่นและ 3) ความเจริญและสำคัญทางการเมืองของท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงศักยภาพ ของท้องถิ่นนั้นว่าจะสามารถพัฒนาความเจริญได้รวดเร็วมากน้อยเพียงใด

ที่ตั้งและอาณาเขต เทศบาลตำบลแม่แฝก เลขที่ 194 หมู่ 8 บ้านหนองแสะ ตำบลแม่แฝก รวมจำนวน 12 หมู่บ้าน แบ่งเป็นชาย 4,304 คน แบ่งเป็นหญิง 4,824 คน ของจำนวนประชากร 9,128 คน (รายงานสถิติประชากรระดับตำบลแม่แฝกข้อมูล ณ เดือนกันยายน 2561) องค์การบริหาร ส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบลแม่แฝกมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 54,801 ไร่ หรือประมาณ 87.7 ตาราง กิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 0.38 ของเนื้อที่ทั้งหมดของจังหวัดเชียงใหม่ (จังหวัดเชียงใหม่มีเนื้อที่ ประมาณ 14,370,625 ไร่ หรือประมาณ 22,993 ตารางกิโลเมตร)

ลักษณะภูมิประเทศของตำบลแม่แฝกเป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ในชั้นสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณ 330-950 เมตร ลักษณะพื้นลาดเอียงไปทางทิศใต้ มีคลองชลประทานแม่แฝก ผ่านทางเชิงเขาทิศตะวันออกของพื้นที่ราบและมีแม่น้ำปิงไหลผ่าน ด้านทิศตะวันตกซึ่งเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่สำคัญมีทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 (เชียงใหม่-พร้าว) ผ่านกลางพื้นที่ตำบลจำนวนหมู่บ้าน และประชากรเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่แฝกได้รับฐานะยกเป็นเทศบาลตำบลเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2550 สำนักงานเทศบาลตำบลแม่แฝกตั้งอยู่เลขที่ 194 บ้านหนองสะ หมู่ที่ 8 ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทางทิศเหนือของอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ทางทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอแม่แตง โดยมีแม่น้ำปิงเป็นแนวแบ่งเขต

ทางทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอแม่แตงใหม่ โดยมีร่องลึกกับลำห้วยทรายขาวเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอดอยสะเก็ด โดยมีสันเขาเป็นแนวแบ่งเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอแม่แตงและอำเภอแม่ริม โดยมีลำน้ำปิงเป็นแนวแบ่งเขต มีเส้นทางคมนาคมเส้นทางหลักคือ ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1001 (ตอน อำเภอเมืองเชียงใหม่-พร้าว) ผ่านในแนวใต้-เหนือ และมีเส้นทางคมนาคมแยกจากถนนเส้นนี้เข้าหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีถนนเลี้ยวคลองชลประทาน เป็นเส้นทางคมนาคมอีกเส้นทางหนึ่ง ระยะห่างระหว่างจากที่ว่าการอำเภอสันทรายประมาณ 28 กิโลเมตร ตำบลแม่แฝกเดิมที่มีจำนวนหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน ต่อมาได้แบ่งการปกครองออกเป็น 12 หมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์บางส่วนรวมไปถึงอาชีพทางด้านเกษตรและความเป็นอยู่ที่อาศัยในเขตของชุมชนมีพื้นที่ราบลุ่มติดกับแม่น้ำปิงเป็นส่วนใหญ่และหน่วยงานของรัฐที่มีเทศบาลตำบลแม่แฝกได้จัดให้ทางแผนงานด้านส่งเสริมของโครงการชุมชนในการที่จะกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรเอาไว้ และการส่งเสริมการเกษตรจะประสบผลสำเร็จได้ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือ และการนำมาใช้ด้วยความเข้าใจของกลุ่มเกษตรกร เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดการบริหารที่เกษตรกรจะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้และการให้บริการหรือบริหารงานจากหน่วยงานของเทศบาลตำบลแม่แฝกมีความสอดคล้องกับความต้องการและการแก้ปัญหาภายในท้องถิ่นนั้น ๆ จึงจะนำมาซึ่งการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานของเทศบาลตำบลแม่แฝกให้เป็นที่พึงพอใจในสังคมท้องถิ่นต่อไปดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาลักษณะส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรผู้ทำการเกษตรในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝกว่ามีลักษณะอย่างไรบ้างและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรและในด้านส่งเสริมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะในการมีส่วนร่วมจากการบริการหรือส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ ด้านการเกษตรให้แก่กลุ่มเกษตรกรผู้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างไร

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. ความหมายของการมีส่วนร่วม

นิตินตร์ จงวุฒิเวชย์ (2550: 182-185) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กลับทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วยโดยสรุปแล้วอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งได้ว่า การมีส่วนร่วมคือ ความร่วมมือร่วมใจการประสานงานและความรับผิดชอบต่อกัน

เสนห์ จามริก (2542) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงนั้นคือการที่ประชาชนมีโอกาสอย่างอิสระปราศจากการแทรกแซง ครอบงำ บังคับให้ได้พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดแจงใช้ ควบคุม ระดมทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรี ในฐานะสมาชิกของสังคม เป็นการพัฒนาระบบการเรียนรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจที่จะกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเชื่อมั่น เพื่อเป้าหมายแห่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด สอดคล้องกับทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527: 1-2) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ กระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม โดยได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในการตัดสินใจกำหนด

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ชุมชนเกิดความรักและรับผิดชอบต่อท้องถิ่นของตนเอง ทำให้ร่วมกันคิด ร่วมกันรวบรวมปัญหาและความจำเป็นที่ต้องพัฒนาร่วมกันวิเคราะห์และตัดสินใจ หาทางเลือกเพื่อแก้ปัญหา สร้างทีมงานเพื่อร่วมกันลงมือแก้ไขปัญหาพร้อมกันประเมินผลของการพัฒนา และร่วมกันรับผลของการพัฒนา ภายใต้หลักการประชาธิปไตย และการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนช่วยเหลือตนเองได้อย่างภาคภูมิใจ

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524: 5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนหมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องรวมกันให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมกันศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมพัฒนาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชนหรือเพื่อสร้างสิ่งใหม่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน

3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือวางแผน หรือโครงสร้าง หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ปัญหา และตอบสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีขีดจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล
6. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) ได้สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการที่แท้จริงและมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน

ชลิต นิลพานิช และกุลธนา ธนาพงศธร (2532: 350) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท หมายถึง การที่ประชาชนทั้งในเมืองและชนบทได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาชนบทขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งหรือทุกขั้นตอนแล้วแต่เหตุ จะเอื้ออำนวย

สิทธิชัย เสรีสงแสง (2535) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความเพียงการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโครงการที่รัฐเป็นผู้กำหนด รูปแบบเป้าหมายของงานและกำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน ดังที่ผ่านมาแต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบและมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับ ตลอดจนประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องหมายถึง การมอบอธิปไตยขั้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรของประชาชนให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของตนเองเป็นสำคัญ

สันติ พัฒนศักดิ์ (2539: 25) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนในท้องถิ่นหรือเกษตรกรในท้องถิ่นมีการประสาน และความรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีการวางแผนไปจนถึงการลงมือปฏิบัติตามแผนและการประเมินผลซึ่งก่อให้เกิดเกษตรกรหรือชุมชนเกิดจิตสำนึกร่วมกันถึงการเป็นเจ้าของกิจการนั้น

สรรเสริญ ทองสมนึก (2542: 42) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกของกลุ่มมาทำร่วมกันในสิ่งที่มีความสนใจและความต้องการร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน

ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง หรือการดำเนินงานร่วมกันเพื่อเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และการปรับปรุงสถานภาพสังคมของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543: 138-139) ได้แปลความหมายของการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 ลักษณะเช่นเดียวกัน คือ

1. ในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การพิจารณาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การวางแผนการดำเนินงาน การประเมินผลการดำเนินงานโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง สิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน ในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน

การมีส่วนร่วม (participation) คือ เป็นผลมาจากการเห็นพ้องกันในเรื่องของความต้องการ และทิศทางของการเปลี่ยนแปลงและความเห็นพ้องต้องกัน จะต้องมีการเกิดความคิดริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติเหตุผลเบื้องต้นของการที่มีคนมารวมกันได้ ควรจะต้องมีการตระหนักว่า ปฏิบัติการทั้งหมดหรือการกระทำทั้งหมดที่กระทำโดยกลุ่มหรือในนามกลุ่มนั้นกระทำผ่านองค์การ (organization) ดังนั้นองค์การจะต้องเป็นเสมือนตัวนำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงได้ (ยุพาพร รุปงาม, 2545: 5)

สำนักงานสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย (2546: 114) ได้ระบุว่า การมีส่วนร่วมคือการที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การมีส่วนร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วม ทางการเมือง การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผน จากส่วนกลาง

มาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 4) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมคือ การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อยได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้น เป็นไปอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาคมิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้นและการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ

ทำนอง ภูเกิตพิมพ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อและความยึดมั่นของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงาน แต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นอยู่กับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจหลักของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา เพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์และอุทิศมากยิ่งขึ้นเพื่อการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนา จากความหมายของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมมีความหมายถึง การที่ประชาชนในร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจแก้ปัญหาจากความรู้ความสามารถของตนเอง การมีส่วนร่วมเป็นหลักสำคัญของการทำงานเป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพและเป็นหลักสำคัญในการเริ่มงานที่ดีได้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายโดย

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมี 5 ทฤษฎี ซึ่ง อคิน รพีพัฒน์ (2527 อ้างใน ยุพาพร รูปงาม, 2545: 7-9) ได้สรุปไว้ดังนี้

1. การเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass persuasion) Maslow (1968: 29 ทฤษฎีอ้างใน อคิน รพีพัฒน์, 2527: 7-8) กล่าวว่า การเกลี้ยกล่อมหมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งเกิดความเชื่อถือและการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และถ้าจะให้เกิดผลดีผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะ เกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่องความต้องการของคนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่าลำดับขั้น ความต้องการ (hierarchy of needs) คือความต้องการของคนจะเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปหามากทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1.1 ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival need) ได้แก่ ความต้องการทางด้านอาหาร ยา เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต(safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่อยู่อาศัยอย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงานและการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

1.3 ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรักความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

1.4 ความต้องการที่มีเกียรติยศชื่อเสียง (self-esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็นความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจในตัวเองในเรื่องความสามารถ และความสำคัญของบุคคล

1.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self-actualization needs) เป็นความต้องการในระบบสูงสุด ที่อยากจะให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเองเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตตนเองให้เป็นแนวทางที่ดีที่สุด

2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale) คนเรามีความต้องการทางกายและใจถ้าคนมีขวัญดีพอ ผลของการทำงานจะสูงตามไปด้วยทั้งนี้เนื่องจากว่าขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจที่แสดงออกในรูปพฤติกรรมต่าง ๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดีต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่น การไม่เอาไรต์เอาเปรียบ การให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเป็นต้น และเมื่อใดก็ตามถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดสำนึกในความรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งในส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคลและขวัญของกลุ่ม ดังนั้น จะเป็นไปได้ว่าขวัญของคนเรา โดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8)

3. ทฤษฎีสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism) ปัจจัยประการหนึ่งที่น่าสู่การมีส่วนร่วมคือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้นหมายถึงความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศหรือเน้นค่านิยมเรื่องผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติมีความพึงพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิจงรักภักดี ผูกพันต่อท้องถิ่น (ยุพาพร รูปงาม, 2545: 8)

4. ทฤษฎีสร้างผู้นำ (Leadership) การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคนจูงใจไปยังเป้าประสงค์โดยทั่วไปแล้วผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดีเรียกว่าผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัตคือ เคลื่อนไหวทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำไม่มีกิจ ไม่มีผลงานสร้างสรรคที่เรียกว่าผู้นำนิเสธ (negative leader) ผลของการให้ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จึงทำให้เกิดการระดมความร่วมมือปฏิบัติงานอย่างมีขวัญกำลังใจ งานมีคุณภาพ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และ

ร่วมรับผิดชอบตงั้นการสร้างผู้นำที่ดีย่อมจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยดีนั่นเอง (ยุพาพร รุปราม, 2545: 8)

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ย่างเพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผน เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างใดก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการบริหาร เพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็จะเป็นไปตามนโยบายและความจำเป็นของรัฐ เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (ยุพาพร รุปราม, 2545: 8-9)

3. รูปแบบของการมีส่วนร่วม

กัมพล สุภาแพ่ง (2557) ได้กล่าวถึง การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น

1. การแจ้งให้ทราบ
2. การให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน
3. การปรึกษาหารือ
4. การเปิดให้แสดงความคิดเห็นโดยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการรับฟังความคิดเห็นหรือ
วิจารณ์
5. การประชุมประชาพิจารณ์
6. การประชุมรับฟังความคิดเห็น
7. การให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนเพื่อแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ
8. การกระจายอำนาจให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
9. การให้สิทธิประชาชนในการร่วมจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
10. การเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งมีเงื่อนไขและบริบทที่หลากหลายมิใช่ที่เรื่องสามรถทำได้โดยง่ายและเป็นเรื่องที่แตกต่างกันแสวงหาเพื่อบรรเทาปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Cohen and Uphoff (1977 อ้างใน ระเบียบ อินจินดา (2542: 18-19) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) จะประกอบด้วย 3 ขั้นตอนคือขั้นเริ่มขั้นดำเนินการตัดสินใจและขั้นการตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานงานขอความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefit) ไม่ว่าจะเป็ผลประโยชน์ส่วนบุคคล ผลประโยชน์ทางสังคมและผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินหรือทางด้านวัตถุ

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (evaluation) ซึ่งจะมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการปฏิบัติการและการตัดสินใจ

สรุปว่า ในรูปแบบของการมีส่วนร่วม นั้น มีหลายวิธีการได้แก่ การแจ้งให้ทราบ การให้ข้อมูล การปรึกษาหารือ การให้สิทธิแก่ประชาชนในการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมตลอดถึงการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การอภิปรายผลการวิจัย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ในการประชุม ณ องค์การสหประชาชาติ คณะผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็นคำที่ไม่อาจนิยามความหมายหนึ่งความหมายใดให้ครอบคลุมได้ เนื่องจากความหมายของการมีส่วนร่วมอาจแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศหรือแม้แต่ประเทศเดียวกันก็ตาม หากจะทำความเข้าใจอย่างชัดเจนแล้วการนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนควรมีลักษณะจำกัดเฉพาะในระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น อย่างไรก็ตาม คณะผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวได้ให้ความหมายและขยายความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าครอบคลุมประเด็นดังนี้ (ปรีชญา เวสารวัธ, 2528: 3-4)

1. ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาส ที่เอื้อให้สมาชิกทุก ๆ คนทั้งในชุมชนและในสังคม ได้เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งสามารถนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนาและยังต้องเอื้อให้ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

2. สะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยสมัครใจและเป็นประชาธิปไตยในกรณีต่าง ๆ คือ การเอื้อให้เกิดความพยายามพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียม และการตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบาย การวางแผนและดำเนินการโครงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

3. เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุน ลงแรง กับประโยชน์ที่ได้รับ

4. ลักษณะของการมีส่วนร่วม ของประชาชนอาจผิดแผกแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย โครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากรด้วยอย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์แก่ประชาชนส่วนร่วม

อคิน ธิพัฒน์ (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นการให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำในทุกเรื่อง มิใช่ที่กำหนดลงไปแล้วทำให้ประชาชนเข้ามาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเท่านั้น

แต่ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องประชาชนที่คิดขึ้นมา ดังเช่นการที่ชาวบ้านถูกผู้นำทางการเมืองหรือข้าราชการเรียกรวมตัวทำกิจกรรมพัฒนาเพราะลักษณะการทำงานเช่นนี้ น่าจะเรียกว่า การเกณฑ์แรงงานทางอ้อม (ปรัชญา เวสารัชช, 2528: 13)

ทวิทอง หงส์วิวัฒน์ (2527: 1-2) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงว่า หมายถึงการที่ประชาชนหรือชุมชนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายการใช้อย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปแบบของการตัดสินใจในการกำหนดรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง ดังนั้นความหมายและการบริหารและการมีส่วนร่วม คือการบริหารที่เปิดโอกาสให้บุคคลหรือเจ้าหน้าที่ขององค์กรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นวินิจฉัย ตัดสินใจร่วมกับผู้บริหารหรือหัวหน้าขององค์กรนั้น ๆ

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2547: 3-4) ได้สรุปถึงความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลากหลาย ดังนี้คือ

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจ โดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่งของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลแต่การพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้มีความคาดหวังว่าจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเปลี่ยนแปลงโครงการหรือวิพากษ์วิจารณ์โครงการดังกล่าว
2. การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้าง หมายถึงการให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อจะทราบถึงการรับความช่วยเหลือ และตอบสนองต่อโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่นด้วย
3. การมีส่วนร่วม ในเรื่องการพัฒนาชนบทคือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินการ และร่วมรับผลประโยชน์จาก
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจได้อย่างกว้าง ๆ คือ การที่ประชาชนได้ร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา
5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาของเขา มีความรับผิดชอบมากขึ้นที่จะสำรวจตรวจสอบความจำเป็นในเรื่องต่าง ๆ การระดมทรัพยากรท้องถิ่น และเสนอแนวทางแก้ไขใหม่ ๆ เช่นเดียวกับการก่อตั้งและดำรงรักษาองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ
6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแข็งขัน กล่าวคือบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีส่วนร่วมนั้น ได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายาม รวมไปถึงความเป็นตัวของตนเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม คือการที่ได้มีการจัดการ ที่ใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ๆ ทั้งนี้โดยกลุ่มที่ดำเนินการและความเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่าง ๆ

ในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกเมื่อ ค.ศ 1992 ที่กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล นานาประเทศได้ลงมติรับรองคำประกาศกรุงริโอ (Rio Declaration) ซึ่งในหลักการข้อ 10 ได้กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน โดยหลักการดังกล่าวมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการดังนี้ คือ 1) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในความครอบครองของหน่วยงานของรัฐ 2) การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยได้รับข้อมูลอย่างมีความหมาย และ 3) การเข้าถึงกระบวนการทางศาสนาและทางปกครองหรือการได้รับการเยียวยาความเสียหาย (กัมพล สุภาพงษ์)

สรุปแล้ว การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ทุกกลุ่มในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับ ทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและการพัฒนาสังคมโดยรวม และเป็นความร่วมมือพัฒนาโดยความสมัครใจ และมีความต้องการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ภายใต้กระบวนการพัฒนาทุกระดับทุกชั้นตอนตั้งแต่การคิดวางแผนพัฒนา การดำเนินการ การรับประโยชน์ จนถึงการติดตามประเมินผลการพัฒนาและการเสนอแนวทางเลือกทางออกต่าง ๆ ตลอดจนการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล การสรุป และอภิปรายผลการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร

1. ความหมายของความคิดเห็น

บุญสม วราเอกศิริ (2536: 148) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสาร (communication) มาจากคำว่า communis ซึ่งแปลว่า ร่วมกัน หรือเหมือนกัน การติดต่อสื่อสารจึงมุ่งที่จะทำให้ความคิดความเข้าใจของผู้อื่นเหมือนกับความคิดความเข้าใจของเรา เพราะโดยธรรมชาติ

ของคนเรานั้น ถึงแม้ว่าจะได้รับข่าวสารอย่างเดียวกันและในเวลาเดียวกัน แต่ความเข้าใจและความรู้สึกนึกคิดต่อข่าวสารนั้น ก็จะมีเหมือนกัน การติดต่อสื่อสารที่ดีและมีประสิทธิภาพจึงต้องมุ่งที่จะทำอย่างไรจึงจะให้ผู้รับข่าวสารมีความเข้าใจตรงกันและตรงกับความคิดความเข้าใจของผู้ส่งข่าวสารด้วย

มีผู้ให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่า การติดต่อสื่อสารไว้หลายอย่าง เพื่อให้สอดคล้องกับสิ่งที่ตนมีประสบการณ์ และปฏิบัติอยู่เช่น

การติดต่อสื่อสาร เป็นผลรวมของทุกสิ่งทุกอย่างที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ได้กระทำลงไปเมื่อเขาต้องการที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความคิดความเข้าใจ เป็นการสื่อสารความหมาย ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่ต่อเนื่อง และเป็นระบบของการบอกกล่าว การรับฟัง และความเข้าใจ

การติดต่อสื่อสาร เป็นความสามารถของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการแสดงความคิดเห็น และความรู้สึกลงไปยังบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอื่น และจำเป็นที่ก่อให้เกิดการตอบสนองที่แตกต่างกัน

การติดต่อสื่อสาร คือ กระบวนการบุคคลวิถี ซึ่งบุคคลสองฝ่ายถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูล ความคิด ความประทับใจ ฯลฯ จากฝ่ายหนึ่งไปยังอีกฝ่ายหนึ่งด้วยความต้องการที่จะให้อีกฝ่ายที่จะเข้าใจเจตนาและความประสงค์ของตน และใช้ประโยชน์จากเนื้อหาของสิ่งเหล่านั้นร่วมกัน

สรุป อาจกล่าวได้ว่า การติดต่อสื่อสารเป็นศิลปะในการทำให้ผู้อื่นมีความคิด ความเข้าใจ ตรงกับผู้ส่งสาร

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ (2537: 12-13) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารเป็นกิจกรรมประจำวันของเราที่จะต้องทำ เนื่องจากคนเราไม่สามารถ ที่จะอยู่โดดเดี่ยวเดียวดายตามลำพังได้ การติดต่อสื่อสารที่คนเราติดต่อกันมีหลายรูปแบบหลายวิธีเช่น การพูดด้วยปาก การสื่อสารด้วยสายตา ด้วยกลิ่นหรือด้วยการสัมผัส และการติดต่อด้วยกระแสจิต การติดต่อดังกล่าวเป็นการอาศัยสิ่งที่มีอยู่ในตัวเราตามธรรมชาติ อีกวิธีหนึ่งเป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้สิ่งที่เราประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นเครื่องมือสื่อสารเช่นใช้ระบบภาพ ระบบแสง และระบบเสียง เป็นต้น

ในด้านการส่งเสริม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมจำเป็นต้องติดต่อกับเกษตรกรซึ่งเป็นบุคคลเป้าหมายของงานส่งเสริมการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกษตรกรเพื่อพัฒนาอาชีพการเกษตร และชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรให้ดีขึ้น ซึ่งบุคคลตามเป้าหมายของกรมส่งเสริมการเกษตร แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ เกษตรกร แม่บ้านเกษตรกร และยุวเกษตรกร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเข้าไปพัฒนาบุคลากรเหล่านี้โดยวิธีการส่งเสริมและเผยแพร่ความรู้ทางด้านการเกษตร ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 วิธี ได้แก่ การติดต่อเป็นรายบุคคล รายกลุ่มหรือรายสื่อมวลชน เราจะใช้วิธีไหนในการติดต่อสื่อสารก็ขึ้นอยู่กับเทคนิคของแต่ละบุคคล แต่ละโอกาสตามความเหมาะสมว่าจะติดต่อกันอย่างไรจึงจะเกิดผลดี ทำให้ข่าวสารที่เราต้องถ่ายทอดถึงตัวบุคคลเป้าหมายได้โดยสมบูรณ์ และถูกต้องที่เราต้องการ

สรุป อาจกล่าวได้ว่า มนุษย์มีการวิวัฒนาการด้านการติดต่อสื่อสาร โดยเริ่มจากการบันทึกขีดเขียนบนผนังถ้ำ มีการจดบันทึก มีการจดบันทึก มีการวิวัฒนาการด้านการสื่อสารเป็นโทรคมนาคม จนกระทั่งในศตวรรษที่ 20 ก็มีการวิวัฒนาการด้านการสื่อสารเป็นระบบดาวเทียมซึ่งทำให้มีการติดต่อสื่อสารกันได้ทั้งหมด สังคมก็มีการวิวัฒนาการจากสังคมเกษตร สู่สังคมอุตสาหกรรมและ

การบริการ และในปัจจุบันประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าด้านการสื่อสารเป็น information society ไปแล้ว

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้

1. ความหมายของความรู้

มีผู้ให้ความหมายของความรู้จากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน ดังนี้ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2538 อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 28) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความรู้หมายถึงความรู้ที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ และโครงสร้างที่เกิดขึ้นจากการศึกษา หรือค้นคว้า หรือความรู้เกี่ยวกับสถานที่ สิ่งของหรือบุคคลซึ่งได้จากการสังเกต ประสบการณ์หรือรายงานการรับรู้ข้อเท็จจริงเหล่านี้ต้องชัดเจน และต้องอาศัยเวลา

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (2542 อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 28) ได้ให้คำอธิบายว่า ความรู้เป็นพฤติกรรมขั้นต้นที่ผู้เรียนรู้เพียงเกิดความจำเป็นได้ โดยอาจจะเป็นการนึกได้หรือโดยการมองเห็นได้ ยิน จำได้ ความรู้ขั้นนี้ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคำจำกัดความ ความหมาย ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ โครงสร้างและวิธีแก้ปัญหา ส่วนความเข้าใจอาจแสดงออกมาในรูปของทักษะ ด้าน การแปล ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการเขียนบรรยายเกี่ยวกับข่าวสารนั้น ๆ โดยใช้คำพูดของตนเอง และการให้ความหมาย ที่แสดงออกมาในรูปแบบความคิดเห็นและข้อสรุป รวมถึงความสามารถในการคาดคะเนหรือการคาดหมายว่าจะเกิดอะไรขึ้น

Benjamin (อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 29) ได้ให้ความหมายของความรู้ว่าหมายถึง เรื่องราวเกี่ยวกับการระลึกถึงสิ่งเฉพาะ วิธีการและกระบวนการต่าง ๆ รวมถึงแบบกระบวนการของโครงการวัตถุประสงค์ในด้านความรู้ โดยเน้นในเรื่องของกระบวนการทางจิตวิทยาของความจำอันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงเกี่ยวกับการจัดระเบียบระดับของความรู้

โดยก่อนหน้านั้นในปี ค.ศ. 1965 บลูมและคณะ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้หรือพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ของคน ว่าประกอบด้วยความรู้ตามระดับต่าง ๆ รวม 6 ระดับ ซึ่งอาจพิจารณาจากระดับความรู้ในขั้นต่ำไปสู่ระดับของความรู้ในระดับที่สูงขึ้นไป โดยบลูมและคณะ ได้แจกแจงรายละเอียดของแต่ละระดับไว้ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) หมายถึง การเรียนรู้ที่เน้นถึงการจำและการระลึกได้ถึงความคิด วัตถุ และปรากฏการณ์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นความจำที่เริ่มจากสิ่งง่าย ๆ ที่เป็นอิสระแก่กัน ไปจนถึงความจำเป็นสิ่งที่ยุ่งยากซับซ้อนและมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน

1.1 ความรู้เฉพาะเรื่องเฉพาะอย่าง เป็นการระลึกในส่วนย่อย ๆ เฉพาะอย่างที่แยกได้

1.2 ความรู้เกี่ยวกับวิธีการดำเนินเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

1.3 ความรู้เกี่ยวกับการรวมแนวความคิดและโครงสร้าง

2. ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) เป็นความสามารถทางสติปัญญาในการขยายความรู้ ความจำ ให้กว้างออกไปจากเดิมอย่างสมเหตุสมผล แสดงพฤติกรรมเมื่อเผชิญกับสื่อความหมาย และความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. การนำไปปรับใช้ (Application) เป็นความสามารถในการนำความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจหรือความคิดรวบยอด (Comprehension) ในเรื่องใด ๆ ที่มีอยู่เดิม ไปแก้ไขปัญหาที่แปลกใหม่ของเรื่องนั้น โดยการใช้ความรู้ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีการกับความคิดรวบยอดมาผสมผสานกับความสามารถในการแปลความหมาย การสรุปหรือการขยายความสิ่งนั้น

4. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นความสามารถและทักษะที่สูงกว่าความเข้าใจและการนำไปปรับใช้ โดยมีลักษณะเป็นการแยกออกเป็นส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน รวมทั้งการสืบค้นความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ เพื่อดูว่าส่วนประกอบปลีกย่อยนั้นสามารถเข้ากันได้หรือไม่อันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างแท้จริง

5. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถในการรวบรวมส่วนประกอบย่อย ๆ หรือส่วนใหญ่ ๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เป็นเรื่องราวอันหนึ่งอันเดียวกัน การสังเคราะห์จะมีลักษณะของการเป็นกระบวนการรวบรวมเนื้อหาสาระของเรื่องต่าง ๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อสร้างรูปแบบหรือโครงสร้างที่ยังไม่ชัดเจนขึ้นมาก่อน อันเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์ภายในขอบเขตสิ่งที่กำหนดให้

6. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถในการตัดสินเกี่ยวกับความคิดค่านิยม ผลงาน คำตอบ วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อวัตถุประสงค์บางอย่าง โดยมีการกำหนดเกณฑ์ (Criteria) เป็นฐานในการพิจารณาตัดสิน การประเมินผล จัดได้ว่าเป็นขั้นตอนที่สูงสุดของพุทธิลักษณะในการประเมิน ซึ่งอาจกำหนดจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

6.1 การประเมินค่าตามเกณฑ์ภายใน เป็นการประเมินความถูกต้องของวัสดุ อุปกรณ์ ข้อความ เหตุการณ์ตามคุณสมบัติของวัสดุ อุปกรณ์ ข้อความ หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

6.2 การประเมินค่าตามเกณฑ์ภายนอกเป็นการประเมินค่าถูกต้องของวัสดุอุปกรณ์ ข้อความของการนำไปใช้การวัดความรู้

ชวาล แพร์ตุนกุล (2526 อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 30) อธิบายว่า การวัดความรู้ เป็นการวัดสมรรถภาพทางสมองด้านการระลึกออกมาของความทรงจำเป็นการวัดเกี่ยวกับเรื่องราวที่เคยมีประสบการณ์หรือเคยเรียนรู้ เคยเห็นและทำมาก่อนการวัดความรู้สามารถสร้างคำถามวัดสมรรถภาพได้หลายลักษณะของคำถามก็แตกต่างกันตามชนิดของความรู้ ความจำ แต่มีลักษณะร่วมกันคือ เป็นคำถามที่ให้ระลึกถึงประสบการณ์ที่ผ่านมาที่จำได้ไว้ก่อนแล้ว

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์ (2535 อ้างใน กັນธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 30) ให้ความหมายทดสอบว่า หมายถึงการวิธีเชิงระบบที่ใช้ในการเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคล ตั้งแต่สองคนขึ้นไป ณ เวลาหนึ่งหรือของบุคคลเดียวหรือหลายคนในเวลาต่างกัน

Browe (1980 อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 28) ให้ความหมายว่า แบบทดสอบเป็นวิธีการเชิงระบบที่ใช้สำหรับวัดตัวอย่างพฤติกรรม

ลักษณะแบบทดสอบและเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้มี 3 ประการคือ

1. แบบวิธีเชิงระบบ (Systematic procedure) หมายถึง แบบทดสอบที่มีกฎเกณฑ์แน่นอนเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารการจัดการให้คะแนน
2. เป็นการวัดพฤติกรรม (Behaviors) วัดพฤติกรรมที่วัดได้เท่านั้น โดยผู้ตอบจะสนองตอบต่อข้อคำถามที่กำหนดให้ มิใช่การวัดตรง
3. แบบทดสอบ เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ต้องการวัดพฤติกรรม (Sample of all item) แบบทดสอบเป็นตัวแทนของคำถามทั้งหมดที่ใช้วัดพฤติกรรมนั้น

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์ (2531 อ้างใน กันธิกา ทวีรอด และตรีทิพย์ อนงค์ทอง, 2550: 31) จัดแบ่งแบบทดสอบตามลักษณะการตอบเป็น 3 ประเภทคือ

1. แบบทดสอบปฏิบัติ (Performance Test) เป็นการทดสอบด้วยการปฏิบัติลงมือกระทำ เช่น การแสดงละคร การช่างฝีมือ เป็นต้น
2. แบบทดสอบเขียนตอบ (Paper-pencil Test) เป็นแบบที่ใช้กันโดยทั่วไป ซึ่งใช้กระดาษและดินสอหรือปากกา โดยผู้ตอบเขียนตอบเองทั้งหมด
3. แบบทดสอบปากเปล่า (Oral Test) ผู้ตอบพูดแทนการเขียน เช่น การสัมภาษณ์

แนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550: 18) ได้ศึกษาถึงประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้ทราบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละภูมิภาคตามลักษณะของพื้นที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความรู้ที่สะสมสืบทอดต่อกันมาได้ถูกจำแนกออกเป็น 10 ประเภท สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม มีรายละเอียดไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาด้านคติธรรม ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดมาจากสิ่งถ่ายทอดสืบต่อกันมา
2. ภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีแบบแผน การดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา

3. ภูมิปัญญาด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ที่ยึดหลักการพึ่งตนเองและได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

4. ภูมิปัญญาด้านแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่

ขณะเดียวกัน จิราภรณ์ เวฬุวนารักษ์ (2556) ได้ศึกษาและจำแนกตามลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหมายแนวคิดและทฤษฎีในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ไว้ ดังนี้

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการพิจารณาการเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทย ผู้เขียนให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ที่ค้นพบโดยคนในท้องถิ่นด้วยการสั่งสมประสบการณ์ จากการทดลองครั้งแล้วครั้งเล่า รวมทั้งการทำความเข้าใจสรรพสิ่งรอบกายด้วยวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นพลวัตที่ปรับเปลี่ยนไปตามกลไกการพัฒนาของภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์และมักจะมี mốiเชื่อมโยงกับภายนอก (โลกาภิวัตน์) เสมอ

2. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศไทย ผู้เขียนได้แบ่งภูมิปัญญาที่มีอยู่ออกเป็น 6 ด้านหลัก คือ

1) ด้านอาหาร อาหารไทยมีความหลากหลายและเฉพาะกับภูมิอากาศและวัตถุดิบที่มีในพื้นที่นั้น ซึ่งอาหารแต่ละชนิดเป็นภูมิปัญญาของคนในพื้นที่ ในการสรรหาพืชสมุนไพรต่าง ๆ มาใช้ประกอบอาหาร เพื่อให้เกิดความอร่อยและมีประโยชน์ต่อร่างกาย เช่น แกงส้มดอกแค มักปรุงตั้งโต๊ะในช่วงปลายฝนต้นหนาว ซึ่งดอกแคมีคุณสมบัติป้องกันโรคหวัด หรือในภาคใต้ซึ่งอาหารมีรสจัด จึงมีรสจัด จึงมักใส่ขมิ้นที่มีสรรพคุณป้องกันโรคกระเพาะอาหารเป็นต้น

2) การรักษาโรค ในชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศไทย มักมีภูมิปัญญาท้องถิ่น (หมอกลางบ้าน) ด้านสมุนไพรซึ่งมีสารที่ใช้ในการป้องกันหรือรักษาโรคได้ ผู้เขียนได้มีโอกาสพบผู้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่หนึ่งรวบรวมตำราสมุนไพรไว้มากมาย นอกจากนั้น ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น (หมอนวด) ด้านการนวด กดจุด เพื่อป้องกัน รักษาสุขภาพและผ่อนคลาย ซึ่งภูมิปัญญาด้านนี้มีการกระจายอยู่ในทุกชุมชนของประเทศไทย และหมอนวดที่มีความสามารถบางคนได้ถูกชาวต่างชาติทาบทามไปทำงานในต่างประเทศด้วย

3) เทคนิคการผลิตหรือประกอบอาชีพ คนในชนบทหรือเกษตรกรสามารถคิดค้นเครื่องมือเครื่องมือหรือวิธีการ เพื่อแก้ปัญหาในการทำงาน ช่วยให้ผลผลิตมากขึ้น หรือช่วยลดแรงงานลง เช่น เครื่องมือในการจับสัตว์น้ำแต่ละประเภทหรือในสถานที่แตกต่างกันแบบต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสมในการจับสัตว์น้ำแต่ละประเภทหรือในสถานที่แตกต่างกัน การสวมหมวกพลาสติกใส่ให้หน่อไม้ฝรั่งเพื่อป้องกันหน่อบานของเกษตรกรในอำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมเป็นต้น

4) ที่อยู่อาศัย บ้านของชาวไทยมีความเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและวัตถุดิบที่มี เช่น บ้านสองชั้นที่ตั้งอยู่ริมน้ำในอำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี หรืออำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ซึ่งเมื่อฤดูน้ำหลากจะอพยพขึ้นไปอาศัยหรือทำมาค้าขายกันอยู่บนชั้นสอง เมื่อน้ำลดจึงย้ายลงมาชั้นล่างบ้านไทยส่วนใหญ่จะโปร่งโล่งสบายลมสามารถเข้าออกได้ทุกทิศทุกทางเพื่อระบายความร้อนซึ่งจะต่างจากบ้านในเมืองหนาวที่ปิดทึบ เพื่อป้องกันความหนาวเย็น เป็นต้น

5) เครื่องนุ่งห่ม เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของคนไทยมักจะผลิตจากวัตถุดิบที่มีความเหมาะสมกับภูมิอากาศ เช่น การใช้ผ้าฝ้าย ผ้าไหม รวมทั้งการใช้สีย้อมผ้าที่มาจากธรรมชาติ เช่น ย้อมคราม มะเกลือ ขนุน ซึ่งสีย้อมจากธรรมชาติไม่เป็นอันตรายกับผู้สวมใส่ และยังให้สีสันที่สวยงามแปลกตาดีกว่าใช้สีจากการย้อมจากสารเคมีอีกด้วย

6) ศิลปวัฒนธรรม ชาวไทยมีศิลปวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งในด้านดนตรี เช่น เครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ พ้อเพลง แม่เพลง ผู้สร้างสรรค์ความสุข แฝงคติธรรม และสร้างความสามัคคีให้กับผู้ฟังเช่น บทเพลงกล่อมเด็กของชาวใต้ ฝน (คำคม/สุภาษิต) ของคนอีสาน ซึ่งแฝงคติธรรมสอนคนส่วนหัดกรรม เช่น ผ้าทอลวดลายประจำจังหวัดต่าง ๆ เช่น ผ้ามัดหมี่ ผ้าพุมเรียง ผ้าเกาะยอ ผ้ากลีบบัว ฯลฯ เครื่องปั้นดินเผาของเกาะเกร็ด โองมั่งกรของราชบุรี รมบ่อสร้าง เครื่องเบญจรงค์ของสมุทรสาครนอกจากมีความสวยงามแล้วยังเป็นสินค้าประจำจังหวัดด้วย

3. ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายที่กล่าวมาแล้วล้วนสร้างประโยชน์ให้กับเจ้าของภูมิปัญญา เป็นศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของชุมชนและประเทศชาติซึ่งสามารถยกแยะออกได้ ดังนี้

1) สร้างรายได้ ภูมิปัญญาทุกประเภทสามารถสร้างรายได้ให้กับเจ้าของภูมิปัญญา หรือชุมชนเช่น อาหาร ถ้าปรุงได้อย่างมีคุณค่าและอร่อย ก็สามารถขายได้ ดังที่ขณะนี้ร้านอาหารไทยเปิดอยู่ทั่วโลกและได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติจำนวนมาก หรือ ผ้าไหมไทย ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้านและนำเงินตราเข้าประเทศได้เช่นเดียวกัน

2) ลดรายจ่าย ภูมิปัญญาบางประเภทช่วยลดรายจ่ายในครัวเรือน รวมทั้งลดค่าใช้จ่ายในการสร้างผลผลิต เช่น พืชสมุนไพรบางชนิด เช่น อัญชันทำให้ผมดกดำ ดอกแคช่วยป้องกันโรคหวัด เป็นต้น นอกจากนั้นสมุนไพรบางชนิดยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในการผลิตพืช หรือสัตว์ของชุมชนได้ด้วย เช่นการใช้น้ำหมักชีวภาพที่ได้จากการนำพืชสมุนไพรพื้นบ้านต่าง ๆ เช่น ตะไคร้ พริก หนอนตายหยาก หางไหลมาหมักรวมกันและใช้เป็นสารป้องกันกำจัดแมลงในพืชและสัตว์ การใช้ผลมะเกลือเป็นยาถ่ายในโค-กระบือ เป็นต้น

3) เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ภูมิปัญญาบางประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องมือทำมาหากินเช่น เครื่องมือจับสัตว์น้ำประเภทต่าง ๆ ทำให้สามารถจับสัตว์น้ำแต่ละประเภทได้ดีขึ้น มาก

ขึ้นหรือกระเกี่ยวข้าวของภาคใต้ที่มีความเหมาะสมในการเกี่ยวข้าวที่สุกไม่พร้อมกันและช่วยให้คุณภาพของข้าวที่เกี่ยวข้องได้สม่ำเสมอ หรือการสวมหมวกพลาสติกใสให้กับยอดหน่อไม้ฝรั่งเพื่อป้องกันไม่ให้หน่อบาน ซึ่งช่วยเพิ่มคุณภาพของผลผลิต การใส่หมวกกันฝนให้กับต้นยางพารา เพื่อเพิ่มผลผลิตและคุณภาพน้ำยาง

4) เพิ่มคุณภาพชีวิต ภูมิปัญญาเกือบทุกประเภทสร้างรายได้ ลดค่าใช้จ่าย ทำให้ผลผลิตดีขึ้นสร้างความภาคภูมิใจ สร้างเกียรติภูมิ สร้างความรื่นเริง สร้างจริยธรรม ล้วนเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับเจ้าของภูมิปัญญาและชุมชนแห่งนั้น หากชุมชนไม่หลงลืม เห็นคุณค่า และรู้จักนำภูมิปัญญานั้น ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์

4. การพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น จากประเภทและประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นคุณค่าต่าง ๆ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เรามีอยู่ ดังนั้น จึงสมควรมีการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้ไว้ ดังนี้

1) การรวบรวมข้อมูล ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนใหญ่มักจะมีลักษณะเป็นความซ่อนเร้นที่อยู่ในตัวบุคคล มิได้มีการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงสมควรรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ เหล่านี้มาเก็บไว้ เพื่อป้องกันการสูญหายหรือตายไปพร้อมกับบุคคล รวมทั้งเพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาของลูกหลานไทยในอนาคต และสามารถนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาต่อยอด เพื่อเพิ่มคุณค่าของภูมิปัญญาเหล่านั้น

2) การปรับปรุงวิธีการผลิตให้ชุมชนสามารถผลิตได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องนำเข้าจากภายนอกเป็นการต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีคุณค่ามากขึ้น ด้วยวิธีการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นแทนการนำเข้าจากภายนอก เช่น การผลิตอิฐบล็อกของชุมชน แทนการซื้อจากภายนอกการใช้ไม้ไผ่แทนเหล็กเส้นในการทำพื้นซีเมนต์

3) การปรับปรุงให้ผลผลิตให้ง่ายต่อการใช้ ในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบางประเภทมักจะนำผลผลิตมาใช้ยาก จึงไม่จูงใจให้ชุมชนใช้ผลผลิตเหล่านั้น เช่น การใช้สีธรรมชาติย้อมผ้า ซึ่งกว่าจะนำส่วนของพืชมาสกัดเป็นสีได้นั้นมีความยากลำบากอย่างยิ่ง เช่น ต้องก่หม้อคราม การต้มเปลือกมะเกลือเพื่อให้เกิดสีดำ เป็นต้น ทำให้กลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตสิ่งทอหันไปใช้สีเคมีกัน ทั้ง ๆ ที่ตลาดชั้นดีในต่างประเทศมีความต้องการสิ่งทอสีย้อมธรรมชาติกันมาก จึงควรพัฒนาให้มีการผลิตสีจากธรรมชาติให้สามารถนำมาใช้ได้ง่ายขึ้น เช่น สีเม็ด สีผง เป็นต้น

4) การเก็บรักษาพันธุ์พืช-สัตว์ ประเทศไทยเป็นเขตร้อนที่มีความหลากหลายทางพันธุกรรมมากเราจึงมีพันธุ์พืชพันธุ์สัตว์ที่สำคัญมากมาย และพันธุ์พืชเหล่านั้นเป็นแหล่งต้นพันธุ์ของการสร้างสายพันธุ์พืชใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ต่อการผลิตเพื่อการค้า จึงต้องช่วยกันดูแลรักษาให้พันธุ์พืชพันธุ์สัตว์เหล่านั้นยังคงอยู่และสร้างประโยชน์กับชาวไทยได้ตลอดไป

5) การแจกแจงประโยชน์ต่อผู้ใช้ ภูมิปัญญาหลายเรื่องใกล้สูญหาย เนื่องจากชุมชนไม่ตระหนักถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาเหล่านั้น เช่น สุภาพิทยาสอนหญิง ที่พรำสอนให้เด็กหญิงเป็นกุลสตรีเป็นผู้สร้างความร่มเย็นให้ครอบครัว เป็นครูคนแรกของลูก ทำให้ครอบครัวซึ่งเป็นสังคมหน่วยย่อยที่สุดเป็นสังคมสันติสุข สังคมแห่งภูมิปัญญา แต่ปัจจุบันนี้ สังคมได้เสื่อมเลือนภูมิปัญญาเรื่องนี้ไปแล้ว กลายเป็นสังคมบริโภคนิยม วัตถุนิยม ไม่คำนึงถึงศีลธรรมลดลง จึงควรมีการแจกแจงประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้ชาวไทยทราบและนำมาใช้ประโยชน์ต่อไป

6) การประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาต่อโลก ภูมิปัญญาเป็นสมบัติของชาติที่เป็นเจ้าของรวมทั้งภูมิปัญญายังแสดงว่าประเทศนั้น ๆ มีความรู้ สติปัญญาในการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าได้ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญา คือ อารยะธรรมของชาติ การประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้ชาวโลกได้รับรู้ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น รวมทั้งการจัดสิทธิบัตรเพื่อแสดงเป็นเจ้าของด้วย

5. สาเหตุที่ต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม การที่ต้องนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาการเกษตรมีสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของเกษตรกรซึ่ง ปรีชา อุยตระกูล (2533: 9-10) ได้กล่าวถึงและให้ความหมายแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) และความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างมีส่วนร่วมไว้มากมายดังนี้

คำว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นคำแฝงไว้ซึ่งน่าฉงน สนเท่ห์ เนื่องจากคำว่า ท้องถิ่นเป็นคำที่ให้ความรู้สึกพื้น ๆ เรียบง่ายเป็นความรู้ชาวบ้านหรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้จากประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาทางตรงและทางอ้อมคือประสบด้วยตนเองจากการเรียนรู้จากผู้ใหญ่และความรู้สะสมกันมาและภูมิปัญญาเป็นรากฐาน การดำเนินชีวิตของชาวบ้านและ นิคม ชมภูหลง (2548: 3) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้ที่มีลักษณะเป็นองค์รวมความรู้พื้นฐานที่เป็นภูมิปัญญาสัมพันธ์กับความรู้อื่น ๆ อย่างบูรณาการเป็นความรู้ที่มีมิติของความจริง ความดี ความงาม อยู่ในตัวเองเป็นองค์ที่จริงและดี เป็นความรู้ที่เป็นคุณธรรม ภูมิปัญญา ทำให้คนเป็นคนดีเป็นคนเก่งและเป็นคนมีความสุขเป้าหมายการเรียนรู้ภูมิปัญญาจึงอยู่ที่ความพอเพียง การพึ่งตนเองซึ่งจะปลูกฝังให้กับเด็กและเยาวชนในชาติได้เรียนรู้ถึงความยิ่งใหญ่ และความภาคภูมิใจเป็นพื้นฐานของวิถีคิดและจุดรวมของจิตสำนึกในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ ให้เกิดความฟื้นฟูและสืบสานอย่างยั่งยืนต่อไป

กาญจนา เกียรติมนิรัตน์ (2545: 35) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ เทคนิค และวิธีการคิดอย่างเป็นระบบ ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ทุกด้านผ่านกระบวนการเลือกสรรเรียนรู้ ปรับปรุงพัฒนาแล้ว และการถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตให้ได้อย่างสมดุล

รุ่ง แก้วแดง (2541: 38) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านมาจากกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรับปรุงและพัฒนาและถ่ายทอดสืบกันมา เพื่อแก้ไขและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ภูมิปัญญาชาติหรือภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

สิริกร ไชยมา (2544: 45) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ของชาวบ้านหรือทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นจากสติปัญญา ความสามารถของชาวบ้านเอง เพื่อใช้แก้ปัญหาหรือใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยโดยมีกระบวนการสั่งสมสืบทอดและกลั่นกรองกันมาเป็นเวลานานเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาของมนุษย์มิได้เกิดขึ้นลอย ๆ หากแต่ความรู้เป็นสิ่งที่ก่อเกิดในภายในระบบนิเวศน์ท้องถิ่น ภูมิปัญญาเกิดและพัฒนาในกระบวนการที่คนและชุมชนปรับตัวเข้าหากันกับระบบนิเวศน์ชุดหนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กลุ่มชนต่าง ๆ ได้สั่งสมสืบทอดและพัฒนามาเป็นเวลานานนับร้อยนับพันปีเป็นองค์ประกอบความรู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกันองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในแง่ที่ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการศึกษาเชิงประจักษ์ผ่านการพิสูจน์ทดลองและกระบวนการคัดสรร ปรับปรุง และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ สละสลวย การสังเกต การทดลองใช้ ถ่ายทอดประสบการณ์มาเป็นระยะเวลายาวนาน เป็นความคิด ความเชื่อ และองค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นเพื่อให้การดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมอย่างเป็นธรรมชาติและยอมพัฒนาการทางด้านวัฒนธรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานของการเรียนรู้จากความเป็นจริงในการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหากได้รับการพัฒนา ปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันย่อมทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงอยู่และเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

1. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

เดิมกลุ่มเกษตรกรที่มีการทำมาหากินและอาศัยอยู่ในพื้นที่และมีอยู่อย่างมีวิถีท้องถิ่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีการดำรงชีพทำมาหากินในเขตพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันก็ยังแสดงให้เห็นเด่นชัดในเรื่องความแตกต่างดังกล่าว ถึงแม้ว่าจะมีเทคโนโลยีหรือความทันสมัยต่าง ๆ เข้ามา แต่ในส่วนของเชื้อชาติวัฒนธรรมและศาสนาที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติก็ยังคงเห็นความแตกต่างกันอยู่อย่างชัดก็คือภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มเชื้อชาติที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษจนมาถึงยุคปัจจุบันถึงแม้ว่าจะเหลือน้อยแล้วก็ตามแต่ก็ยังคงมีเยาวชนรุ่นหลังที่ยังคงสืบทอดกันมา ซึ่งปัจจุบันกลุ่มเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ที่ล้วนแต่มีประวัติศาสตร์เป็นเมืองการเกษตรที่มีมาแต่โบราณ การปะทะสัมพันธ์กัน

กับสังคมอื่น ๆ วัฒนธรรมอื่นเกิดขึ้นตลอดเวลา ทุกชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่จึงมีร่องรอยของการผสมผสานกันกับวัฒนธรรมอย่างชัดเจน รวมทั้งโลกทัศน์ที่ได้รับอิทธิพลจากภายนอกด้วยการเลือกรับเอาคุณประโยชน์กับวัฒนธรรมอื่น ๆ มาปรับใช้ในวิถีชีวิตประจำวันซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างสรรค์วิธีการสนองต่อปัญหาของตัวเองอย่างเหมาะสมประสบความสำเร็จสามารถกำหนดเป็นวิถีคิดแนวทางปฏิบัติและสืบทอดเป็นภูมิปัญญาในรูปแบบต่าง ๆ มากมาย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนบุคคลที่ยังขยายผลสืบเนื่องและกว้างขวาง คนส่วนใหญ่ของสังคมสามารถรับเอาภูมิปัญญานั้น ๆ ซึมซับเข้าสู่นิสัย กระบวนการคิดและการกระทำจนกลายเป็นสามัญลักษณะเป็นขนบนิยมหรือจริยวัตรปกติของชนรุ่นลูกรุ่นหลาน รากเหง้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมักเกี่ยวเนื่องกันกับการนำสถานะตามธรรมชาติที่อยู่ใต้อิทธิพลที่จะจัดการได้ มาปรับใช้ให้เกื้อกูลแก่การดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานหรือปัจจัย 4 แล้วภูมิปัญญาเหล่านั้นค่อย ๆ แรกหน่อต่อยอดเป็นภูมิปัญญาเพื่อจรรโลงใจเป็นเครื่องมือทางมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น ด้วยตระหนักในคุณค่าแห่งความรู้ความสามารถ ที่ผ่านการสั่งสมอย่างหลากหลาย สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีถิ่นและมีศิลปะที่สวยงามของภูมิปัญญาบรรพบุรุษที่ยังนำมาใช้ในแง่คิดในการพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิมที่เน้นความเรียบง่ายการพึ่งพาตนเองความพออยู่พอกิน การช่วยเหลือเกื้อกูล ความกลมกลืนและสอดคล้องกับธรรมชาติและต้องการให้ลูกหลานรุ่นหลังได้ทราบและสืบทอดซึ่งภูมิปัญญาที่หลากหลายและได้คิดค้นขึ้นมาและใช้ความคิดและการกระทำเหล่านั้น ในการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นการเล่น การแสดง ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมการประกอบอาชีพด้านการเกษตรและการรักษาความเป็นท้องถิ่นให้คงอยู่กับสังคมชนบทและชุมชนเมืองที่มีการอยู่อาศัยร่วมกันหรือมีการร่วมมือกันในการรักษาอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่ายิ่งเอาไว้ในท้องถิ่น ซึ่งหากขาดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ที่บรรพบุรุษได้สร้างขึ้นมาก็จะสูญหายไป

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ถึงแม้จะไม่มี ความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนาและวัฒนธรรมเพราะประชาชนเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาพุทธ แต่ก็เป็นที่ชุมชนทำการเกษตรมาแต่ก่อนอีกทั้งยังได้ขึ้นมีชื่อว่าแดนเกษตร เขตเกษตรกรรม งานล้ำธรรมชาติ ชลประทานใสสะอาด เทิดพระธาตุจอมกิตติ (คำขวัญของเทศบาลตำบลแม่แฝก) ทางหน่วยงานเทศบาลตำบลแม่แฝกซึ่งเป็นหน่วยที่สำคัญในการส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคนให้ชุมชนมีความมั่นคงและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินรวมทั้งสารอุปโภคและบริโภคให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง

2. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่าภูมิปัญญาตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่าความรู้ ความสามารถ ความเชื่อและความสามารถทางพฤติกรรมความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ สำนวนคำว่า

ท้องถิ่น Local หมายถึงท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่สามารถกำหนดได้ว่ามีขนาดของพื้นที่หรือจำนวนประชากรหรือสิ่งต่าง ๆ ได้ว่าเป็นเท่าใด ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Folk Wisdom) และภูมิปัญญาไทย (Thai Wisdom) ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันและผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

กรมวิชาการ (2540: 3) ได้ให้ความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้แก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอดกันจากรุ่นสู่รุ่นมา

รัตนะ บัวสนธิ์ (2539: 9) ให้ทัศนะว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือกระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลก และสิ่งแวดล้อมที่ได้รับการถ่ายทอด สืบสานสั่งสมสืบเนื่องกันมา ปรับปนเข้ากับบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัยโดยสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

เสรี พงศ์พิศ (2529: 145) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง ที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นสติปัญญาหรือองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเอง ทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างสมสมัย

เสนห์ จามริก (2539: 6-7) ได้ให้ความหมายและความคิดเห็นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย ไม่ใช่เรื่องชาตินิยม ไม่ใช่กลับไปหาอดีต แต่หมายถึงการแสวงหามิติที่กว้างขวางโดยศึกษาประสบการณ์จากประวัติศาสตร์ด้วยกันว่า ภูมิปัญญาไทย นั้นด้านหนึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องพื้นภูมิธรรมดาก็ยังหมายถึงศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่ๆ มาใช้ประโยชน์ด้วยซึ่งเอื้ออำนวยให้เกิดทางเลือกใหม่ที่มีลักษณะสากลและมีลักษณะเฉพาะทางของเราเอง

ธวัช ปุณโณทก (2531: 40) กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึงความรู้รอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนมาจากประสบการณ์สืบเนื่องต่อกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อมคือประสบด้วยตนเองหรือเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมต่อกันมาภูมิปัญญาไม่ได้หมายถึงแต่อดีต แต่หมายถึงศักยภาพในการประสานความรู้ใหม่นั้นคือภูมิปัญญาบุคคลหนึ่งย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนาความรู้ของสังคม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 11) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพอยู่ในระบบนิเวศน์หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

ประเวศ วะสี (2541: 86) กล่าวถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ว่า ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นคือวัฒนธรรมพื้นฐานของเรา การพัฒนาควรเริ่มตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคงของเราเอง และหาสิ่ง

อื่นมาตกแต่งประดับประดาที่เหมาะสมหาใช่การพัฒนาที่ขาดลอยจากฐานเดิมของตนเอง ซึ่งจะทำให้โยกคลอนได้ง่าย รัฐบาลและสาธารณะควรทำความเข้าใจสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นและส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษาของชาติ เพื่อความสมบูรณ์ของการศึกษา อันจักเป็นการฟื้นฟูบูรณาการพลังของชาติ เพื่อความสมานฉันท์ของคนในชาติ การพัฒนาอย่างได้สมดุล และยั่งยืนและสานสันติสุขของสังคมไทย

ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศนิ ศิลาตระกูล (2534: 211) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ของประชาชนในท้องถิ่นซึ่งได้รับการศึกษาอบรมสั่งสมและถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือเป็นความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรงของตนเองซึ่งเรียนรู้จากการทำงานจากธรรมชาติแวดล้อมสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มีความค่าเสริมสร้างความสามารถ ทำให้คนมีชีวิตร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และมีส่วนเสริมสร้างการผลิต

กฤษณา วงษาสันต์ (2542: 53) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นการเชื่อมโยงไปถึงประสบการณ์ความรู้ทางตรงของคนในท้องถิ่น ที่ได้จากประสบการณ์ จากการทำงานหรือการสะสมการประกอบอาชีพและการฝึกจากการเรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ และถ้าจะพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีแล้วนั้น หมายถึง เทคนิควิทยาพื้นบ้านได้ด้ว่าสามารถทำการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างไร โดยมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ เครื่องมือในการทำสิ่งนั้น ๆ และ กระบวนการขั้นตอนในการทำสิ่งนั้น ๆ ซึ่งสามารถแยกได้ในลักษณะความรู้ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและความจำเป็นในท้องถิ่นหรือชุมชนในอันที่จะเป็นทางเลือกในการดำรงชีวิตของคนในที่นั้น ๆ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544: 170-171) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดเวลาและในภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงอาจเรียกว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็น Situated Knowledge หมายความว่า เป็นความรู้ที่ขึ้นอยู่กับปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ หากในสังคมต่าง ๆ ปรากฏจากกระบวนการเรียนรู้ ถึงแม้จะมีปัญหาที่ไม่ได้กับการพัฒนา เพราะการพัฒนาหมายถึง สถานการณ์ที่ไม่คงที่ สถานการณ์ที่ผันแปรตลอดเวลา มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาถ้าหากความรู้ได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ก็ไม่สามารถที่จะเท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพราะภูมิปัญญามีระบบความรู้ที่ผสมผสานอยู่อันนี้เป็นจากนานาทัศนะทั้งหมดดังกล่าวนี สามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือกระบวนการที่มีองค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมจากประสบการณ์ที่มีคุณค่าของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหา การจัดการ และปรับตัวให้เหมาะสมการเปลี่ยนแปลงของบริบทของสังคมเป็นองค์ความรู้ที่สร้างสรรค์ เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

3. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นและความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ นักวิชาการหลายท่านได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

วิชัย ต้นศิริ (2536: 5) กล่าวว่า มนุษย์จัดระบบการเรียนรู้ของสมาชิกในสังคมด้วยสติปัญญา อันล้ำเลิศของมนุษย์สังคมในยุคต่าง ๆ ได้สร้างขนบธรรมเนียม ประเพณี แนวประพฤติปฏิบัติ วิถีชีวิต และทักษะของการหาเลี้ยงชีพตลอดจนความเชื่อทางศาสนาเพื่อสั่งสอนเยาวชนเพื่อสืบต่อวัฒนธรรมของแต่ละสังคม กระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมสมัยก่อนแทรกซึมอยู่กับวิถีชีวิตประจำวันและสอดคล้องในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการโกนจุก พิธีสมรส พิธีการบรรพชา พิธีสงกรานต์ พิธีทางศาสนาและพิธีงานศพเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ผู้ใหญ่ตั้งใจสั่งสอนผู้น้อยและเป็นพลังจิตที่หลอมรวมผู้คนในสังคมให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

สำเนียง สร้อยนาคพงษ์ (2535: 25-26) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นเรื่องที่สะสมกันมานานแต่อดีตและเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชนหมู่บ้านและในส่วนที่เป็นตัวปัจเจกชนของชาวบ้านเอง การฟื้นฟูศักยภาพของชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนนั้นมิได้จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ หากแต่ครอบคลุมถึงมิติแห่งการพึ่งตนเองทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และสติปัญญาหรือภูมิปัญญาของชุมชน การจัดกิจกรรมต้องควบคู่กันไปเพื่อให้เป็นศูนย์กลาง การเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้เป็นภูมิฐานทานต่อกระแสแห่งการครอบงำที่เข้ามาทำลายล้างระบบการพึ่งตนเองของชุมชนจากสังคมภายนอก

อเนก นาคบุตร (2536: 82-83) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่อาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบมีดังนี้

1. มีความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นเอื้ออำนวยชี้นำและเป็นทางเลือกที่เหมาะสมต่อสภาวะท้องถิ่นและเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่เข้ามากระทบ
2. ความรู้ ภูมิปัญญาและระบบคุณค่าต่าง ๆ ที่ได้รับการประยุกต์และสืบอย่างต่อเนื่อง โดยสมาชิกของชุมชนด้วยกระบวนการเรียนรู้หลายรูปลักษณะ ผ่านประเพณีพิธีกรรม ตัวบุคคลและการปฏิบัติซ้ำมีการเลือกสรรและผสมผสานกับความรู้ที่เข้ามาจากภายนอก
3. ผู้นำ ปัญญาชนชาวบ้าน นักเทคนิคพื้นบ้าน เครือข่ายของกลุ่มบุคคลและองค์กรชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาการพิทักษ์ปกป้องชุมชนและขยายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชน

ทัศนีย์ ทองไชย (2542: 124) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสภาพแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องสั่งสมกันมาแต่อดีต
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถ่ายทอดโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณีวิถีชีวิตของการทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้เกิดความสงบทั้งในชุมชน หมู่บ้านหรือส่วนตัวของชาวบ้านเอง
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนพึ่งตนเองได้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ประเพณี หรือภูมิปัญญาของชุมชนในการลดการพึ่งตนเองจากสังคมภายนอก
6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนของตนเองแล้วเป็นการปลูกจิตสำนึกในการรับรู้ในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น
7. นโยบายการศึกษา หลักสูตรได้เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทำหลักสูตรโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาส่งเสริมการเรียนการสอนและพัฒนาเนื้อหาสาระกระบวนการการเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีครอบคลุมความรู้เป็นวิทยาการสมัยใหม่
8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ผู้เรียนรู้สามารถพัฒนาและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างภาคทฤษฎีด้วยการนำเอาวัฒนธรรมและเทคโนโลยีเข้ามาใช้เป็นการถ่ายทอดโดยความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความรู้ใหม่

ในสภาวะปัจจุบันโลกเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีแห่งข่าวสาร ผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาจะต้องมีความรู้ความสามารถที่จะกล้าจะเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับการบริการทางการศึกษาอย่างสมบูรณ์ สามารถทำงานกับเทคโนโลยีได้บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นเพราะอดีตที่ผ่านมามุ่งให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจที่เน้นด้านปริมาณของผลผลิตเพียงอย่างเดียว จนลืมไปว่าผู้ที่อยู่เบื้องหลังแห่งความสำเร็จคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนไทยในสังคมหรือท้องถิ่นนั้น ๆ เอง

จากที่กล่าวมาข้างต้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นสารสนเทศที่มีความสำคัญสำหรับการศึกษา รากเหง้าความเป็นมาของท้องถิ่นและชุมชนตลอดจนมีคุณค่าในแง่ของสถาบันหรือแหล่งสารสนเทศที่จัดเก็บเหล่านี้ไว้ และควรมีการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ วิจัย และจำแนกออกเป็นหมวดหมู่เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้ให้ผู้คนยุคปัจจุบันได้ศึกษาและนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอีกเพื่อการถ่ายทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมและจะได้ร่วมกันอนุรักษ์สืบสาน นำไปและถ่ายทอดต่อไปชั่วกาลนาน

งานวิจัยเกี่ยวข้อง

ทัศนีย์ หิรัญวงษ์ (2543: 1-90) ได้ศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาของชาวกระเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ของชาวกระเหรี่ยงในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ (1) ศึกษาบริบทในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาชาวกระเหรี่ยงในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ (2) ศึกษาข้อจำกัด สภาพปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาของชาวกระเหรี่ยง (3) เสนอทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาที่เหมาะสม สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของชุมชน

ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากชาวกระเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กลางหลวงและหมู่บ้านอ่ากาน้อย ตำบล บ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ แหล่งข้อมูลได้แก่เอกสารและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ในเชิงลึก การสัมภาษณ์ในเชิงลึก การสังเกตการณ์และสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มย่อย การใช้แบบสอบถาม โดยทำการวิเคราะห์ทั้งระหว่างและหลังกระบวนการจัดเก็บข้อมูล โดยผลวิจัยสรุปดังนี้

1. ชาวกระเหรี่ยงมีความเชื่อว่าที่สรรพสิ่งดำรงชีวิตอยู่นั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องระหว่างกันและกัน ธรรมชาติทุกอย่างล้วนมีเจ้าของ มนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาขอใช้ธรรมชาติเพื่อยังชีพให้อยู่รอดและมนุษย์ไม่อาจครอบครองธรรมชาติเป็นสมบัติของตนเองได้ มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติเท่านั้นมนทัศน์นี้เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติตนต่อธรรมชาติด้วยความเคารพยิ่ง

2. การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาของชาวกระเหรี่ยงมี 3 รูปแบบ คือ (1) การถ่ายทอดโดยครอบครัวได้แก่ แนวคิด ความเชื่อ คุณธรรมและพื้นฐานในการดำรงชีวิต (2) การถ่ายทอดโดยสังคมได้แก่ระเบียบแบบแผนในการดำเนินร่วมกันอย่างสงบสุข (3) การถ่ายทอดโดยเทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมทางสังคมได้แก่การนำเอาหลักปฏิบัติหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับประยุกต์ใช้ ให้สอดคล้องกับอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

3. อุปสรรคของการถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยสรุปมี 8 ประการคือ(1) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางครอบครัว (2) การศึกษา (3) ตัวแทนทางศาสนา (4) นโยบายทางการเมือง (5) การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต (6) ค่านิยมและวัฒนธรรมใหม่ (7) ช่วงของเวลาการเกิดเหตุการณ์ (8) ความก้าวหน้าทางด้านสาธารณสุข

4. แนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาของชาวกระเหรี่ยงใช้หลักการเรียนรู้แบบบูรณาการ ยึดหลักการศึกษเพื่อชีวิตและสังคมและเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการอาศัยชุมชนเป็นพื้นฐานในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงและจัดกระบวนการการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

โดยภาพรวมการรักษาระบบนิเวศของป่า ดิน น้ำ โดยภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวกะเหรี่ยงนับถือได้ว่ามีประสิทธิภาพมีการเผยแพร่และนำไปปฏิบัติใช้ในหลายพื้นที่ที่สามารถเป็นทางเลือกหนึ่งในการจัดการและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มาจากฐานรากของสังคม อย่างไรก็ตามในกระบวนการถ่ายทอดของภูมิปัญญานั้นควรจะได้รับ การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมทั้งภาครัฐและเอกชนในการสืบทอดและสืบสานเผยแพร่หรือประชาสัมพันธ์ต่อไป

สันติ พัฒนาศักดิ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านตลาดขี้เหล็ก ตำบลโป่งแยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนเพราะว่าป่าชุมชนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นที่รวมของชาวบ้านและยังเป็นที่พักของป่าอีกด้วย ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกป่าและทำแนวป้องกันไฟรอบพื้นที่ป่าชุมชน อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการได้รับข่าวสารข้อมูลจากโทรศัพท์ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่รายได้ ความศรัทธาที่มีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ทัศนคติที่มีต่อป่าชุมชน และประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนแต่อย่างใด ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกร ได้แก่ การขาดเงินทุนอุดหนุนจากหน่วยงานของรัฐ และการขาดผู้นำหรือผู้ประสานงานระหว่างหมู่บ้าน

พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ (2540) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ อำเภอเมืองฮอด จังหวัดเชียงใหม่ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาท กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ โดยยึดหลักขั้นตอน การมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุการมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการติดตามและการประเมินผลโดยศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม พัฒนาการใช้ป่าของชาวบ้าน ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลทั่วไป ด้านบุคคล การเข้าถึงทรัพยากร วัฒนธรรมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในเขตพื้นที่ป่าไม้ในเขตพื้นที่อนุรักษ์อุทยานแห่งชาติแม่โจ้

สุรพงษ์ ฉวีภักดิ์ (2541) ได้ศึกษาถึงภูมิปัญญาชาวบ้านกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในท้องที่อำเภอวัง จังหวัดลำปาง พบว่าชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างมีการใช้ภูมิปัญญาในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม กฎข้อบังคับ การนำภูมิปัญญาไปใช้ในการปฏิบัติการได้แก่ การไม่ตัดไม้ทำลายป่า การไม่ล่าสัตว์ป่า การปลูกป่าการป้องกันไฟป่า ชาวบ้านกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับปานกลางแต่มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในระดับน้อย ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (รายได้) มีผลต่อระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ปัจจัยทางด้านสังคม (ชาติพันธุ์ ระดับการศึกษา ความเป็นผู้นำ ชุมชน) มีผลต่อระดับความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ (อาชีพ) มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

สหทยา ตีวิเศษ (2540) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำกรณี กลุ่มรักป่าศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา พบว่ากลุ่มรักษาป่าศรีถ้อยเกิดขึ้นจากการต่อต้านการสัมปทานป่าและมีแนวความคิด การอนุรักษ์ป่าโครงการประยุกต์ทางศาสนาให้เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชนโดยกิจกรรมจะเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกและเป็นการชี้แนะให้ชาวบ้านเน้นความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้

กิจกรรมที่กลุ่มศรีถ้อยถือว่าเป็นระบบความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่า 3 มิติ คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านในการฟื้นฟูต้นน้ำ มีองค์ความรู้สัมพันธ์กัน 3 ด้านคือองค์ความรู้ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์โดยมีการจัดความสัมพันธ์ที่จะให้คนอยู่ร่วมกันโดยกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อเป็นแนวทางให้คนในชุมชนปฏิบัติและกระบวนการสร้างจิตสำนึกในคนรักป่าและอนุรักษ์ป่าหรือองค์ความรู้โดยแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและมนุษย์โดยพบความสัมพันธ์ผ่านระบบการได้ประโยชน์จากป่าเพื่อการยังชีพเป็นหลักและระบบการผลิตเพื่อขายพืชป่าและรักษาสมดุลเองของธรรมชาติ ในการพึ่งพาธรรมชาติทำให้ชาวบ้านเล็งเห็นความสำคัญของป่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าจึงได้เห็นว่าการผลิตจึงมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศของชุมชน โดยองค์ความรู้แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติจะพบความสัมพันธ์โดยผ่านความเชื่อเรื่องผี และการนับถือพุทธศาสนาของชาวบ้าน โดยการแสดงออก ความเคารพและขอบคุณธรรมชาติเพื่อสร้างความสัมพันธ์และจิตใจที่สำนึกให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสม

2. ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูต้นน้ำมี 2 ลักษณะ คือ

- 2.1 ลักษณะที่เป็นองค์ความรู้ ความสามารถ หรือแนวทางในการแก้ปัญหาโดยจัดการป่าชุมชนที่มีรากฐานการจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ในการจัดการยึดหลักการใช้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

- 2.2 ลักษณะที่เป็นความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม คือการปรับเปลี่ยนประเพณีที่เกี่ยวข้องกับคนเพื่อมาทำหน้าที่และบทบาทเพื่ออนุรักษ์โดยพบว่าความสัมพันธ์มนุษย์ธรรมชาติและผี โดยการแสดงความเคารพนับถือการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่มีผลต่อธรรมชาติ โดยการมีวิถีชีวิตภายใต้การมีคุณธรรมต่อธรรมชาติจะช่วยรักษาความสมดุลของธรรมชาติไว้ได้

3. กระบวนการเกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำมีการเรียนรู้จากธรรมชาติ การนับถือศาสนาพุทธและการเชื่อในเรื่องผีผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอกที่เรียนรู้ด้วยตนเองและมีผู้อื่นถ่ายทอดให้แล้วส่งสมไว้ในรูปของพิธีกรรมเพื่อการอนุรักษ์โดยมีการปรับบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และถ่ายทอดผ่านความเชื่อเรื่องผีและการนับถือพุทธศาสนาโดยบอกเล่าการประกอบพิธีความแตกต่างผ่านระเบียบในการรักษาป่าที่บ้านทีกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนความรู้หรือภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้านให้เป็นการปรับเปลี่ยนความรู้หรือภูมิปัญญาเดิมของชาวบ้าน ให้เป็นความรู้ใหม่ที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเพิ่มคุณค่าให้กับความรู้

จิราภา จารุวัฒน์ (2546) ได้ศึกษาโดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ การศึกษากระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชน การศึกษาและวิเคราะห์แนวความคิดภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนและการศึกษาความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนแบบพึ่งตนเองของชาวบ้าน โดยใช้ข้อมูลจากกลุ่มผู้นำชุมชนหรือกลุ่มก่อตั้งและกลุ่มชาวบ้านทั่วไปหรือกลุ่มสนับสนุนผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านในกรณีการศึกษาเกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์จากการดำเนินชีวิตในชุมชนของคนและการติดต่อสัมพันธ์กับสังคมภายนอกชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันผ่านการประเพณีและกลั่นกรอง ส่วนการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนมี 2 วิธีคือแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร และแบบเป็นลายลักษณ์อักษร

แนวคิดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดตั้ง จัดการ และการแก้ปัญหาป่าชุมชนเกิดขึ้นโดยการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ซึ่งเกิดจาก บุคคล 3 กลุ่มคือกลุ่มจัดตั้ง กลุ่มชาวบ้านและหน่วยงานของรัฐทำให้เกิดองค์กรป่าชุมชน กลุ่มผู้บริหารองค์กรกฎระเบียบการจัดการป่าชุมชนและการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถจัดการแก้ปัญหาและจัดระบบป่าชุมชนให้อย่างมีประสิทธิภาพ ความสัมพันธ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนแบบพึ่งตนเองมี 3 มิติคือภูมิปัญญาที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ภูมิปัญญาที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเหนือธรรมชาติ

สนธิการญ์ วิโสจสงคราม (2543) ได้ศึกษาการจัดการและผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชน ป่าซับน้ำตาธารศิริ ของชาวบ้านต้นหยงบุหลวง ตำบลธารศิริ อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา โดยศึกษาเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนและผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชนในกรณีการศึกษาผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตและการถ่ายภาพประกอบแล้วนำมาเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านต้นหยงบุหลวงประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญ 3 ประการคือ ด้านการจัดการวางแผนการ

จัดการป่าชุมชนเช่น การสร้างจิตสำนึก ด้านการจัดการผลประโยชน์แก่ชุมชนเช่น การควบคุมโดยใช้ความเชื่อหรือจารีตประเพณี

จากการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชนประกอบด้วยผลกระทบ 3 ประการ คือ ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่การสนับสนุนอาชีพหลักในชุมชนทำให้เกิดประโยชน์เกิดอาชีพเสริมและ การทำให้เกิดแหล่งอาหารตามธรรมชาติ ด้านสังคมและวัฒนธรรมได้แก่ทำให้เกิดผู้นำ ทำให้ชุมชนเข้มแข็งทำให้สาธารณประโยชน์เพิ่มขึ้นทำให้การถ่ายทอดการเรียนรู้เรื่องป่า ทำให้เกิดองค์กรชาวบ้าน ทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนและทำให้เกิดจารีตประเพณีการจัดการป่าชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติได้แก่ทำให้ป่าสภาพฟื้นตัวเร็วขึ้น ทำให้มีแหล่งน้ำใช้สอยได้ตลอดปีและทำให้ภูมิอากาศชุ่มชื้นขึ้น

หลังจากการวิจัยดังกล่าวพบว่าชุมชนมีภูมิปัญญาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้อยู่แล้ว เพียงแต่เมื่อกระแสโลกาภิวัตรมีอิทธิพลเหนือความคิดชุมชนคือ เน้นให้เกิดความสำคัญทางเศรษฐกิจ ชุมชนจึงเริ่มมีการทำลายป่าไม้และชาวบ้านในรุ่นหลังถัดมาเปลี่ยนแนวความคิดที่มีผลต่อระบบนิเวศ และป่าไม้ที่อนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ ดังนั้น งานวิจัยจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้ของเยาวชน ทั้งนี้โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ซึ่งเกือบจะสูญหายไปแล้ว ได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและประเพณีความเชื่อดั้งเดิม และไปศึกษาดูงานโดยเฉพาะของ ชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์เพื่อให้เยาวชนได้สืบทอดการเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนต่อไป

ภาคสรุป

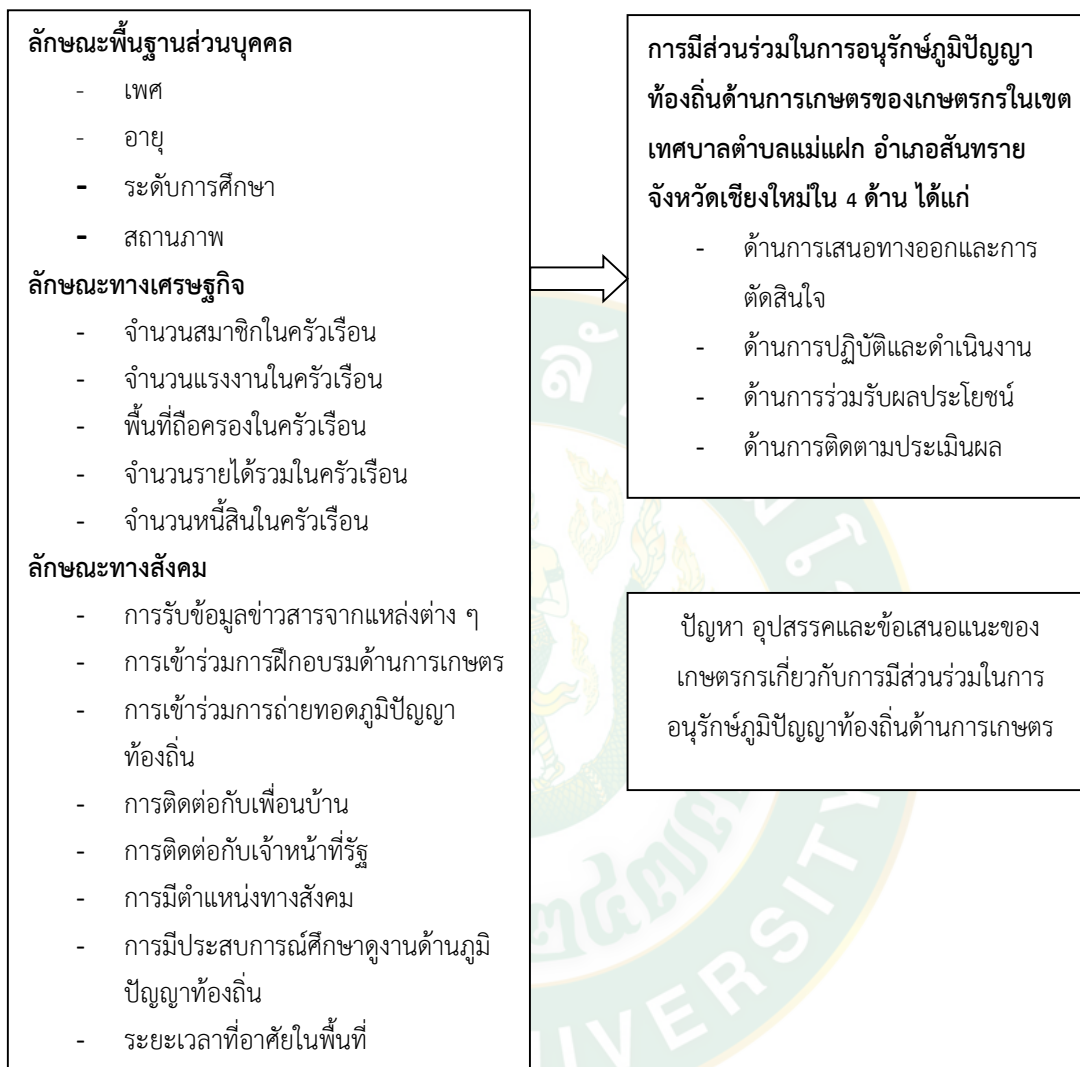
การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จึงมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคือ การให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหา ความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง โดยการเกิดสภาพของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นจะต้องเกิดสภาพการณ์หรือเงื่อนไขสำคัญคือการมีความตระหนักและความเห็นพร้อมต้องกันของประชาชนที่มีจำนวนมากพอต่อการริเริ่มโครงการเพื่อที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นความต้องการของส่วนรวม โดยความร่วมมือของประชาชนที่เห็นชอบและต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการจะเกิดลักษณะเป็นกระทำต่อกลุ่มเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ โดยมีขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนด้านเสนอทางออกและการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมด้านการร่วมรับผลประโยชน์ 4) การมีส่วนร่วมด้านการติดตาม

ประเมินผล อย่างไรก็ตามเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลแม่แฝกจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้ที่มีส่วนได้รับรู้เชิงทฤษฎีหรือเชิงข้อเท็จจริง ซึ่งเมื่อนำความรู้ประเภทนี้ไปใช้จะได้ผลบ้างและไม่ได้ผลบ้าง เนื่องจากอาจไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทที่แตกต่างกันหรือการมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานและพัฒนาเป็นองค์ความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและนำไปปรับใช้กับสภาพแวดล้อมและบริบทแตกต่างกันหรือการมีส่วนร่วมในขั้นตอนติดตามและรับผลประโยชน์ซึ่งเป็นความรู้ในระดับที่อธิบายเหตุผลได้ว่ามีสาเหตุใดที่ทำให้ความรู้นั้นสามารถใช้ได้ผลในสภาพแวดล้อมและบริบทหนึ่ง แต่ใช้ไม่ได้ผลในอีกสภาพแวดล้อมและบริบทหนึ่งแล้วการมีส่วนร่วมของกลุ่มเกษตรกรที่มีองค์ความรู้ในระดับความคิดริเริ่ม คุณค่า ความเชื่อ ซึ่งเป็นแรงขับที่เกิดขึ้นมาจากภายในจิตใจของบุคคลทำให้เกิดต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งเมื่อต้องเผชิญสถานการณ์หนึ่ง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ นั้นจะมีกลุ่มเป้าหมายคือเกษตรกรในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝก โดยวิธีการดำเนินกิจกรรมของแต่ละโครงการนั้นกลุ่มเกษตรกรจะต้องมีส่วนร่วมในโครงการนั้น ๆ เช่น ร่วมจัดตั้งกลุ่ม เป็นสมาชิกกลุ่มการมีส่วนร่วมในการกำหนด ข้อปฏิบัติและข้อบังคับของโครงการหรือกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น ในการดำเนินกิจกรรมของแต่ละโครงการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้นั้นสิ่งหนึ่งที่จะต้องเกิดขึ้นคือการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกรในแต่ละโครงการนั่นเอง ที่ต้องให้ความร่วมมือตั้งแต่การเสนอทางออกและการตัดสินใจการดำเนินงานการร่วมรับผลประโยชน์และการติดตามประเมินผลของกิจกรรมหรือมีการวิเคราะห์ปัญหาและการหาทางแก้ไขปัญหาแล้วมาดำเนินโครงการพร้อมการประเมินผลทั้งกระบวนการคิดและการปฏิบัติที่ทุกคนทุกฝ่ายต้องเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนก่อเป็นการถ่ายทอดเป็นลำดับขั้นตอนไป

กรอบแนวความคิด
(Conceptual Framework of the Research)

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีจากการตรวจเอกสารมาประกอบการตั้งสมมติฐานของการวิจัย ดังนี้

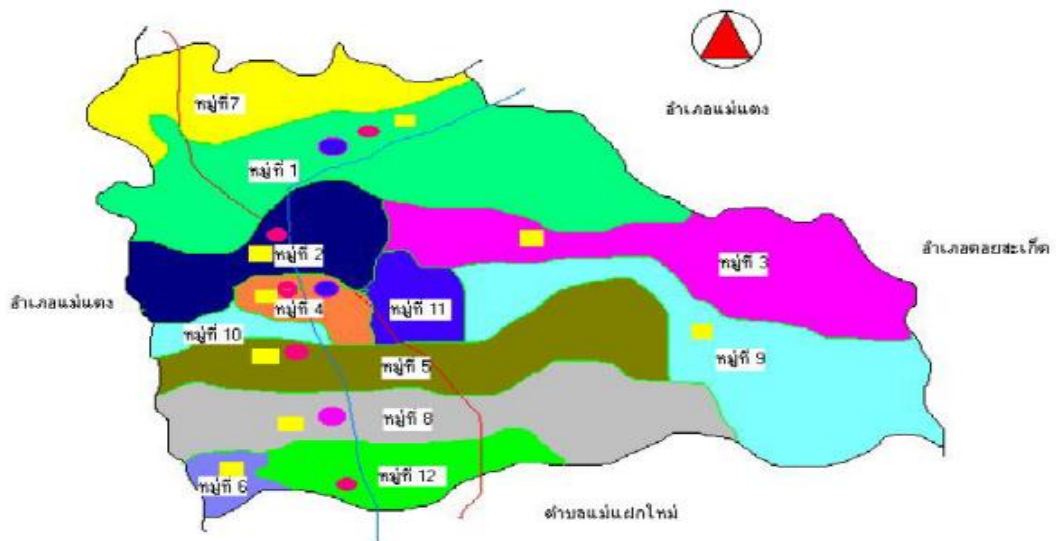
ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร รวมถึงศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร โดยมีการกำหนดรายละเอียดของวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เหตุผลที่เลือกพื้นที่ในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากพื้นที่เขตเทศบาลตำบลแม่แฝกมีที่ราบลุ่มและสายน้ำพร้อมทรัพยากรภูเขา มีความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะแก่การทำเกษตรเลี้ยงชีพด้วยด้านกลไกกรรมและปศุสัตว์ของเกษตรกรในพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝกซึ่งมีเกษตรกรจำนวนมากที่มีอาชีพทางการเกษตรอยู่เป็นจำนวนมาก

ภาพที่ 2 แผนที่เขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยในครั้งนี้ได้เลือกสถานที่ดำเนินการศึกษาวิจัยในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝกมีลักษณะที่โดดเด่นเป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพหลากหลายทางด้าน การประกอบอาชีพหลักทางการเกษตรและการรักษาขนบธรรมเนียมสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีการสืบเนื่องการทำอาชีพที่บรรพบุรุษมีมาตลอดจนได้รับการจารีตประเพณีที่เป็นมรดกในท้องถิ่นที่ชุมชนอาศัยอยู่ เป็นแหล่งการเรียนรู้และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจมีวัดพระธาตุจอมกิตติ มีซากเรือโบราณวัดบ้านโป่ง ไม่ให้สูญหายไปตามวิวัฒนาการเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทในชีวิตและวิถีถิ่นของชุมชนและการประกอบอาชีพทางการเกษตรซึ่งมีโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่จัต เพื่อช่วยเหลือราษฎรมีน้ำใช้ในการเพาะปลูกอย่างเพียงพอของอ่างห้วยแก้ว ในด้านปัจจัย 4 ของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ให้คงอยู่และสืบทอดถ่ายทอดตามโอกาสที่มีการทำส่งเสริมด้านกิจกรรมในชุมชนอย่างมีคุณค่าของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ทำการเกษตรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งประกอบไปด้วยหมู่บ้านซึ่งแบ่งออกตามลักษณะการปกครองท้องที่ในปี พ.ศ. 2561 จำนวน 12 หมู่บ้านรวมประชากรครัวเรือนทั้งหมด 911 ครัวเรือน โดยทำการสุ่มตัวอย่างมา 6 หมู่บ้านรวมทั้งสิ้น 278 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two-stage sampling) เพื่อหากกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกรที่จะใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัย โดยสามารถแสดงวิธีการสุ่ม ดังนี้

ในการวิจัยในครั้งนี้จึงได้กำหนดให้มีการสุ่มตัวอย่าง เพื่อหาเกษตรกรตัวอย่างที่จะใช้เป็นตัวแทนในการเก็บข้อมูลการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้ใช้วิธีคำนวณเพื่อหาขนาดกลุ่มประชากรตัวอย่างจากประชากรครัวเรือน ทั้งหมด 911 ครัวเรือน จากสูตร Taro Yamane (Yamane, 1973: 886-887) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และให้มีความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยแสดงวิธีคำนวณดังต่อไปนี้

จากสูตร

$$n = \frac{N}{1+N(e^2)}$$

โดยแทนค่า N หมายถึง ขนาดของประชากรทั้งหมด

n หมายถึง ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

e หมายถึง ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มที่ยอมรับได้ ระดับ 0.05

แทนค่าจากสูตร ได้ดังนี้

$$N = 911$$

$$e = 0.05$$

$$n = \frac{911}{1+(911 \times 0.0025)}$$

$$n = \frac{911}{3.2775}$$

$$n = 277.98$$

$$n \approx 278$$

$$n = 278$$

จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสม คือ 278 คน คำนวณสัดส่วนของตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน เนื่องจาก จำนวนประชากรของแต่ละหมู่บ้านไม่เท่ากัน ดังนั้นต้องคำนวณหาสัดส่วน ประชากรในแต่ละหมู่บ้านเพื่อคำนวณหาจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตร ดังนี้

$$n_i = \frac{nN_i}{N}$$

โดย	n_i	คือ	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน
	n	คือ	ขนาดของตัวอย่างทั้งหมด
	N_i	คือ	ขนาดของประชากรในแต่ละหมู่บ้าน
	N	คือ	ขนาดของประชากรทั้งหมด

ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมในแต่ละหมู่บ้านปรากฏดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้าน	ประชากร (ครัวเรือน)	กลุ่มตัวอย่าง (ครัวเรือน)
หมู่ที่ 1 บ้านหนองมะจับ	252	77
หมู่ที่ 3 บ้านห้วยแก้ว	152	46
หมู่ที่ 6 บ้านแม่แต	140	43
หมู่ที่ 8 บ้านหนองสะ	119	36
หมู่ที่ 9 บ้านพระธาตุ	102	31
หมู่ที่ 12 บ้านหนองไหว	146	45
รวม	911	278

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากแนวคำถามจากตำรา หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ซึ่งแบบสอบถามมีลักษณะปลายเปิด (Open-ended question) และคำถามปลายปิด (Close-ended question) โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอนดังนี้

1. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
3. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของเกษตรกร ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ

ข้อมูลลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงาน จำนวนพื้นที่ถือครอง จำนวนรายได้ครัวเรือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือน

ข้อมูลลักษณะทางด้านสังคม ได้แก่ การได้รับข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ การเข้าร่วมการฝึกอบรมด้านการเกษตร การเข้าร่วมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐและเอกชน การติดต่อกับเพื่อนบ้านด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการดำรงตำแหน่งทางสังคม ประสบการณ์ในการฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรในสวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแลที่อยู่อาศัยในพื้นที่

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยลักษณะคำถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับ คือ การทำเครื่องหมายถูกลงในช่องสี่เหลี่ยม ที่ตรงกับความเป็นจริงของเกษตรกรมากที่สุดคือ

การมีส่วนร่วมน้อยสุด	หมายถึง 1
การมีส่วนร่วมน้อย	หมายถึง 2
การมีส่วนร่วมปานกลาง	หมายถึง 3
การมีส่วนร่วมมาก	หมายถึง 4
การมีส่วนร่วมมากที่สุด	หมายถึง 5

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดและมีข้อเสนอแนะแนวทางในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยดำเนินการวิจัยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามซึ่งมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended Questions) และคำถามปลายปิด (Close-ended Questions) จากกลุ่มเกษตรกรโดยการเก็บข้อมูลแบบสอบถามเป็นรายบุคคล จากกลุ่มตัวอย่าง 278 คน

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้าตำรา หนังสือ บทความวิชาการ วารสาร สิ่งตีพิมพ์ รวมถึงข้อมูลที่ค้นคว้าผ่านระบบออนไลน์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยเป็นต้น

การทดสอบเครื่องมือ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือคือแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาแล้วนำไปทดสอบเพื่อหาความเที่ยงตรงในเนื้อหา (Content Validity) และหาความเชื่อมั่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาหลักอาจารย์ที่ปรึกษาร่วม และผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวข้องในด้านเนื้อหา เป็นการหาความสอดคล้องกลมกลืนของเนื้อหาตามหลักทฤษฎี และตรงตามโครงสร้างเนื้อหาที่ได้กำหนด หรือสร้างขึ้นในรูปแบบสอบถาม โดยนำแบบสอบถามไปให้เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาหลักและคณะกรรมการร่วมให้ทำการตรวจสอบและแก้ไขภาษาหรือให้ตรงประเด็นและรัดกุมให้มากขึ้น จำนวน 3 ท่าน คือ 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พุฒิสรรค์ เครือคำ 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พหล ศักดิ์ทัศน์ 3) อาจารย์ ดร. กอบลาภ อารีศรีสม เพื่อพิจารณาว่าแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยนั้น มีข้อคำถามวัดได้ตรงนิยามศัพท์ รูปแบบของการวัดหรือวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาวิจัยหรือไม่

2. การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบกับกลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลหนองแหง อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัย จำนวน 30 คน แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ซึ่งเป็นการวัดประสิทธิภาพของเครื่องมือว่ามีลักษณะเชื่อถือได้เพียงใด

โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์ อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alphacoefficient) ตรวจสอบก่อนนำไปใช้ในการวิจัยการทดสอบ (ภัทรพร เกษสังข์, 2559 : 154-155) โดยใช้สูตรดังนี้

$$\text{จากสูตร} \quad \alpha = \frac{N}{N-1} \left[1 - \frac{\sum s_i^2}{s_x^2} \right]$$

โดย α = ค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

N = จำนวนข้อของแบบสอบถามทั้งหมด

$\sum s_i^2$ = ผลรวมความแปรปรวนของแบบสอบถามในแต่ละข้อ

s_x^2 = ค่าความแปรปรวนของแบบสอบถามทั้งหมด

ในการวิจัยครั้งนี้ กำหนดให้ค่าความเชื่อมั่นที่ได้ต้องไม่น้อยกว่า 0.7 (สุชาติ ประสพธีรัฐสินธุ์, 2534: 152) หมายความว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีความเที่ยงที่น่าเชื่อถือได้และสามารถนำไปทดสอบกับประชากร เวลา และสถานที่อื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียงกันได้โดยมีความเชื่อมั่นสูง ในการทดสอบครั้งนี้ได้ค่าสัมประสิทธิ์ (α) ของแบบสอบถามในหัวข้อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเท่ากับ 0.7 และค่าสัมประสิทธิ์ (α) ของแบบสอบถามในหัวข้อเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเท่ากับ 0.8 แสดงว่าแบบสอบถามที่ใช้สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ (วนิดา วาตีเจริญ และคณะ, 2560: (260) มีความเที่ยงตรง น่าเชื่อถือ และให้ผลแม่นยำ สามารถนำไปเก็บข้อมูลได้

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา จำนวน 278 คน มาจัดหมวดหมู่และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแปลงสภาพตัวแปรที่ต้องการศึกษาที่เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ และกำหนดเป็นตัวเลข เพื่อลงรหัสข้อมูลและทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยประมวลจากเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ และแจกแจงความถี่ทางสถิติโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย (Statistical Package of the Social Science: SPSS for windows) เพื่อทำการแจกแจงข้อมูลที่ได้ในแต่ละส่วนประกอบต่อไป

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคม ของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส จำนวนแรงงานในครัวเรือน ขนาดพื้นที่ถือครองในครัวเรือน จำนวนรายได้ในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือน การได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ การเข้าร่วมการฝึกอบรมด้านการเกษตร การเข้า

ร่วมการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การติดต่อเพื่อนบ้าน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ การมีตำแหน่งทางสังคม การมีประสบการณ์ศึกษาคุณระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) เพื่อที่จะอธิบายข้อมูลทางสถิติที่ใช้ในการแปลความหมายประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ศูนย์กลาง

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยการใช้สถิติพรรณนาเพื่อหาค่าคะแนนเฉลี่ย (mean) ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) โดยให้กลุ่มตัวอย่างที่ถูกสุ่มมาแสดงระดับการมีส่วนร่วมตามมาตรประมาณค่า 5 ระดับของ Likert's scale ดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด

ระดับ 2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย

ระดับ 3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง

ระดับ 4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก

ระดับ 5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด

จากนั้นนำคะแนนที่ได้ไปการแปลผลเป็นค่าเฉลี่ยและนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์การแปลความหมายซึ่งผู้วิจัยใช้เกณฑ์การพิจารณาโดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีความกว้างของขั้นเท่ากับ .50

การแปลความหมายโดยนำค่าคะแนนมาเฉลี่ยที่เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	ความหมายของค่าเฉลี่ย
4.51-5.00	แสดงว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มากที่สุด
3.51-4.50	แสดงว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มาก
2.51-3.50	แสดงว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ปานกลาง
1.51-2.50	แสดงว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้อย
1.00-1.50	แสดงว่ามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อหาปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการใช้วิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis)

ตอนที่ 4 วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลในลักษณะของการบรรยายรายงาน โดยการพรรณนา

ระยะเวลาในการทำวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีระยะเวลาดำเนินการทั้งสิ้นตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2563 รวมระยะเวลา 1 ปี

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาลักษณะพื้นฐานบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร 3) ศึกษาปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร และ 4) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสอบถามเกษตรกร จำนวน 278 คน วิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบการอธิบาย และวิจารณ์ผลการวิจัยในขอบเขตของข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร

ตอนที่ 3 ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก

ลักษณะพื้นฐานบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

จากผลการศึกษา ซึ่งแสดงลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

1. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล

1.1 เพศ

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 52.2 และเป็นเพศชาย จำนวน 133 คน คิดเป็นร้อยละ 47.8 (ตารางที่ 2) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าสัดส่วนของเกษตรกรเพศหญิงมีมากกว่าเกษตรกรเพศชายเล็กน้อย โดยการศึกษาเพิ่มเติมได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของเกษตรกรเพศหญิงว่ามีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมดำเนิน

อนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตร โดยเฉพาะการเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมหรือพิธีกรรมให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย

1.2 อายุ

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 54.64 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 100 คน คิดเป็นร้อยละ 36.0 รองลงมาเกษตรกรมีอายุระหว่าง 51–60 ปี จำนวน 86 คน คิดเป็นร้อยละ 30.9 รองลงมาเกษตรกรมีอายุระหว่าง 41–50 ปี จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 รองลงมาเกษตรกรมีอายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 และเกษตรกรมีอายุระหว่าง 31–40 ปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้สูงอายุและการกำลังก้าวเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ของเกษตรกร โดยจากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่ามีเกษตรกรร้อยละ 36 อยู่ในเกณฑ์ผู้สูงอายุ และอีกประมาณร้อยละ 30 กำลังจะเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงในอนาคตจะมีเกษตรกรที่อยู่ในวัยผู้สูงอายุเกือบร้อยละ 60

1.3 ระดับการศึกษา

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า จำนวน 152 คน คิดเป็นร้อยละ 54.7 รองลงมาเกษตรกรจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 19.8 รองลงมาเกษตรกรจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 รองลงมาเกษตรกรจบการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 9.7 รองลงมาเกษตรกรจบการศึกษาระดับอนุปริญญา, ปวส. หรือเทียบเท่า จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และเกษตรกรจบการศึกษาระดับอื่น ๆ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

โดยจากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการเข้าศึกษาในระบบภาครัฐของเกษตรกรครึ่งหนึ่งอยู่ในระดับประถมศึกษาหรือในบางรายไม่ได้เข้ารับการศึกษ (ร้อยละ 54.7) และได้ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาประมาณร้อยละ 30 และมีเพียงร้อยละ 14 เท่านั้นที่ได้เข้ารับการศึกษที่สูงกว่าระดับมัธยมศึกษา

1.4 สถานภาพ

จากผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 202 คน คิดเป็นร้อยละ 72.7 รองลงมาเกษตรกรมีสถานภาพโสด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 รองลงมาเกษตรกรมีสถานภาพหม้าย จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 รองลงมาเกษตรกรมีสถานภาพ

หย่าร้าง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 และเกษตรกรมีสถานภาพแยกกันอยู่ จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรประมาณร้อยละ 70 อยู่ในสภาพภาพสมรส และมีสถานภาพหม้าย หย่าร้าง และแยกกันอยู่รวมกันประมาณร้อยละ 10 อาจกล่าวได้ว่า เกษตรกรส่วนมากยังอยู่ในสถานภาพสภาพ หรือมีดำรงอยู่ร่วมกันกับคู่ชีวิต

ตารางที่ 2 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

(n = 278)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	133	47.8
หญิง	145	52.2
2. อายุ (ปี)		
ต่ำกว่า 30 ปี	19	6.8
31-40 ปี	18	6.5
41-50 ปี	55	19.8
51-60 ปี	86	30.9
61 ปีขึ้นไป	100	36.0
$\bar{X} = 54.64$ $SD = 13.234$ $Min-Max = 19-87$		
3. ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	152	54.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	55	19.8
มัธยมศึกษาตอนปลาย	30	10.8
อนุปริญญา, ปวส. หรือเทียบเท่า	11	4.0
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	27	9.7
อื่น ๆ	3	1.1
4. สถานภาพ		
โสด	48	17.3
สมรส	202	72.7
หม้าย	18	6.5
หย่าร้าง	7	2.5
แยกกันอยู่	3	1.1

2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ

2.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน เกษตรกรส่วนใหญ่มีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 4-6 คน จำนวน 146 คน คิดเป็นร้อยละ 52.5 รองลงมาเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือนระหว่าง 1-3 คน จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 44.2 และเกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน 7 คนขึ้นไป จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า ส่วนใหญ่ครัวเรือนเกษตรกรจะประกอบไปด้วยสมาชิกที่เป็นคู่สามีภรรยา โดยแต่ละครัวเรือนจะมีสมาชิกที่เป็นบุตรหลานอาศัยร่วมอยู่ด้วยประมาณ 1-2 คน

2.2 จำนวนแรงงานในการทำเกษตร

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีจำนวนแรงงานรวมเฉลี่ย 2 คน เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานรวม 1-3 คน จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 81.7 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนแรงงานรวม 4-6 คน จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 17.3 และเกษตรกรมีจำนวนแรงงานรวม 7 คนขึ้นไป จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า แรงงานที่เกษตรกรใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรส่วนมากเป็นแรงงานจากในครัวเรือนของตนเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคู่สามีภรรยาที่ช่วยกันทำการเกษตร และมีบางครั้งอาจมีบุตรหลานในครัวเรือนมาช่วยทำการเกษตร โดยเกษตรกรจะจ้างแรงงานจากภายนอกในช่วงการเตรียมพื้นที่หรือการเริ่มต้นเพาะปลูกและช่วงการเก็บเกี่ยว โดยมีรายละเอียดจำนวนแรงงานในครัวเรือนและแรงงานจ้าง ดังต่อไปนี้

1) จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 2 คน เกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร 1-3 คน จำนวน 261 คน คิดเป็นร้อยละ 93.9 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร 4-6 คน จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 และเกษตรกรไม่มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2) จำนวนแรงงานจ้าง

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีจำนวนแรงงานจ้างเฉลี่ย 1 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนแรงงานจ้าง จำนวน 190 คน คิดเป็นร้อยละ 68.3 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนแรงงานจ้าง 1-3 คน จำนวน 81 คน คิดเป็นร้อยละ 29.1 และเกษตรกรมีจำนวนแรงงานจ้าง 4-6 คน จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2.3 พื้นที่ถือครองในครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 4.03 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ถือครองทั้งหมดต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่ จำนวน 135 คน คิดเป็นร้อยละ 48.6 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดระหว่าง 2-5 ไร่ จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 32.7 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทั้งหมด 10 ไร่ขึ้นไป จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 และเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองทั้งหมดระหว่าง 6-9 ไร่ จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จากการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า เกษตรกรมีการถือครองที่ดินแบ่งได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ทำเกษตรกรรมและพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ทำเกษตรกรรมหรือพื้นที่อื่น ๆ นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรม โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะมีการถือครองพื้นที่ที่ใช้ทำเกษตรกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.71 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำการเกษตรต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่ จำนวน 145 คน คิดเป็นร้อยละ 52.2 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 2-5 ไร่ จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตร 10 ไร่ขึ้นไป จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 และเกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรระหว่าง 6-9 ไร่ จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2) จำนวนพื้นที่ว่างเปล่า

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนพื้นที่ว่างเปล่า 0.31 ไร่ เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ว่างเปล่าต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่ จำนวน 256 คน คิดเป็นร้อยละ 92.1 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ว่างเปล่าระหว่าง 2-5 ไร่ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 รองลงมา เกษตรกรมีพื้นที่ว่างเปล่าระหว่าง 6-9 ไร่ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7 และเกษตรกรมีพื้นที่ว่างเปล่า 10 ไร่ขึ้นไป จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2.4 รายได้ในรวมครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 128,259.35 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปี 100,001 บาทขึ้นไป จำนวน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 32.0 รองลงมา เกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีต่ำกว่า 20,000 จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 รองลงมา เกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีระหว่าง 40,001-60,000 จำนวน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 14.4 รองลงมา เกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีระหว่าง 60,001-80,000 จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 รองลงมา เกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีระหว่าง 20,001-40,000 จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 และเกษตรกรมีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีระหว่าง 80,001-100,000 จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จากการศึกษารายละเอียดรายได้ของเกษตรกรสามารถจำแนกรายได้ออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ รายได้จากภาคการเกษตร และรายได้จากนอภาคการเกษตร โดยรายได้ภาคการเกษตร ส่วนมากมาจากการเพาะปลูกพืชผัก รองลงมา ได้แก่ พืชจำพวกไม้ผล ส่วนรายได้นอภาคการเกษตร ส่วนใหญ่มาจากการรับจ้าง หรือการทำงานในหน่วยงานของรัฐและเอกชน ซึ่งรายละเอียดรายได้ของเกษตรกรทั้ง 2 กลุ่มมีดังต่อไปนี้

1) รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีเฉลี่ย 64,119.42 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 40,001-60,000 บาท จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 17.6 รองลงมาเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปี 100,001 บาทขึ้นไป จำนวน 39 คน คิดเป็นร้อยละ 14.0 ตามลำดับ รองลงมาเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 20,001-40,000 บาท จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 12.6 รองลงมาเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 60,001-80,000 บาท จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 10.8 และเกษตรกรมีรายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 80,001-100,000 บาท จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2) รายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีรายได้นอภาคการเกษตรต่อปีเฉลี่ย 64,237.05 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปี จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 44.2 รองลงมาเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 รองลงมาเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปี 100,001 บาทขึ้นไป จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 15.8 รองลงมาเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 20,001-40,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 รองลงมาเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 80,001-100,000 บาท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 6.1 รองลงมาเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 40,001-60,000 บาท จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 3.6 และเกษตรกรไม่มีรายได้นอภาคการเกษตรในครัวเรือนต่อปีระหว่าง 60,001-80,000 บาท จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2.5 จำนวนเงินกู้

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ทั้งหมดเฉลี่ย 86,310.61 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนเงินกู้ทั้งหมด จำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 63.3 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้

ทั้งหมด 120,001 บาทขึ้นไป จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 12.6 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ทั้งหมดระหว่าง 1-40,000 บาท จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ทั้งหมดระหว่าง 40,001-80,000 บาท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 และเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ทั้งหมดระหว่าง 80,001-120,000 บาท จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

จากการศึกษาเพิ่มเติม พบว่า ส่วนใหญ่เกษตรกรมีการกู้เงินเพื่อเป็นทุนในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นหลักและมีบางส่วนที่กู้เงินจากแหล่งอื่น ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) จำนวนเงินกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.)

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. เฉลี่ย 79,633.20 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. จำนวน 186 คน คิดเป็นร้อยละ 66.9 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. 120,001 บาทขึ้นไป จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 11.5 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. ระหว่าง 1-40,000 บาท จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 7.9 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. ระหว่าง 80,001-120,000 บาท จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 และเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. ระหว่าง 40,001-80,000 บาท จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

2) จำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส.

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. เฉลี่ย 31,863.32 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. จำนวน 209 คน คิดเป็นร้อยละ 75.2 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. ระหว่าง 1-40,000 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. ระหว่าง 80,001-120,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. 120,001 บาทขึ้นไป จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 4.7 และเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. ระหว่าง 40,001-80,000 บาท จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 2.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

3) จำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ เฉลี่ย 6,389.92 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ จำนวน 262 คน คิดเป็นร้อยละ 94.2 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่าง 1-40,000 บาท จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 3.2 รองลงมาเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่าง 40,001-80,000 บาท จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 เกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่าง 120,001 บาทขึ้นไป จำนวน

3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 และเกษตรกรมีจำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ ระหว่าง 80,001-120,000 บาท จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางเศรษฐกิจ

(n = 287)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
1-3 คน	123	44.2
4-6 คน	146	52.5
7 คนขึ้นไป	9	3.2
$\bar{X} = 3.69$ $SD = 1.428$ $Min-Max = 1-8$		
2. จำนวนแรงงาน		
จำนวนแรงงานรวม		
1-3 คน	227	81.7
4-6 คน	48	17.3
7 คนขึ้นไป	3	1.1
$\bar{X} = 2.46$ $SD = 1.350$ $Min-Max = 1-10$		
จำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกร		
ไม่มี	3	1.1
1-3 คน	261	93.9
4-6 คน	14	5.0
$\bar{X} = 1.87$ $SD = 0.911$ $Min-Max = 0-6$		
จำนวนแรงงานจ้าง		
ไม่มี	190	68.3
1-3 คน	81	29.1
4-6 คน	7	2.5
$\bar{X} = 0.59$ $SD = 1.043$ $Min-Max = 0-6$		
3. พื้นที่ถือครองในครัวเรือน		
จำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมด		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่	135	48.6
2-5 ไร่	91	32.7
6-9 ไร่	22	7.9
10 ไร่ขึ้นไป	30	10.8
$\bar{X} = 4.03$ $SD = 6.681$ $Min-Max = 0.5-60$		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 287)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร		
ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 1 ไร่	145	52.2
2-5 ไร่	89	32.0
6-9 ไร่	18	6.5
10 ไร่ขึ้นไป	26	9.4
$\bar{X} = 3.71$ $SD = 6.381$ $Min-Max = 0.5-60$		
จำนวนพื้นที่ว่างเปล่า		
ต่ำกว่าเท่ากับ 1 ไร่	256	92.1
2-5 ไร่	19	6.8
6-9 ไร่	2	0.7
10 ไร่ขึ้นไป	1	0.4
$\bar{X} = 0.31$ $SD = 1.139$ $Min-Max = 0-12$		
4. รายได้ในของครัวเรือน (บาทต่อปี)		
รายได้รวมของครัวเรือน		
ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 20,000	59	21.2
20,001-40,000	32	11.5
40,001-60,000	40	14.4
60,001-80,000	33	11.9
80,001-100,000	25	9.0
100,001 ขึ้นไป	89	32.0
$\bar{X} = 128,259.35$ $SD = 215,895.735$ $Min-Max = 6,000-2,700,000$		
รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน		
ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 20,000	105	37.8
20,001-40,000	35	12.6
40,001-60,000	49	17.6
60,001-80,000	30	10.8
80,001-100,000	20	7.2
100,001 ขึ้นไป	39	14.0
$\bar{X} = 64,119.42$ $SD = 88,987.539$ $Min-Max = 0-700,000$		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 287)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
รายได้นอกภาคการเกษตรในครัวเรือน		
ไม่มี	123	44.2
ต่ำกว่า หรือเท่ากับ 20,000	54	19.4
20,001-40,000	24	8.6
40,001-60,000	10	3.6
60,001-80,000	6	2.2
80,001-100,000	17	6.1
100,001 ขึ้นไป	44	15.8
$\bar{X}$ = 64,237.05 SD = 187,795.400 Min-Max = 0-2,400,000		
5. จำนวนเงินกู้		
จำนวนเงินกู้ทั้งหมด		
ไม่มี	176	63.3
1-40,000	26	9.4
40,001-80,000	22	7.9
80,001-120,000	19	6.8
120,001 ขึ้นไป	35	12.6
$\bar{X}$ = 86,310.61 SD = 480,212.250 Min-Max = 0-7,500,000		
จำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส./สหกรณ์		
ไม่มี	186	66.9
1-40,000	22	7.9
40,001-80,000	18	6.5
80,001-120,000	20	7.2
120,001 ขึ้นไป	32	11.5
$\bar{X}$ = 79,633.20 SD = 476,038.833 Min-Max = 0-7,500,000		
จำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส./สหกรณ์		
ไม่มี	209	75.2
1-40,000	25	9.0
40,001-80,000	7	2.5
80,001-120,000	24	8.6
120,001 ขึ้นไป	13	4.7
$\bar{X}$ = 31,863.32 SD = 108,312.669 Min-Max = 0-1,200,000		

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 287)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
จำนวนเงินกู้จากแหล่งอื่น ๆ		
ไม่มี	262	94.2
1-40,000	9	3.2
40,001-80,000	3	1.1
80,001-120,000	1	0.4
120,001 ขึ้นไป	3	1.1
$\bar{X}$ = 6,389.92 SD = 58,201.916 Min-Max = 0-900,000		

3. ลักษณะทางสังคม

3.1 การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร 1-2 ครั้งต่อเดือน จำนวน 204 คน คิดเป็นร้อยละ 73.4 รองลงมาเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร 5-6 ครั้งต่อเดือน จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 19.4 รองลงมาเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร 7 ครั้งขึ้นไปต่อเดือน จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 รองลงมาเกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร 3-4 ครั้งต่อเดือน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 และเกษตรกรไม่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรต่อเดือน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับช่องทางในการรับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตรของเกษตรกรพบว่า ส่วนมากได้รับข่าวสารด้านการเกษตรจากโทรทัศน์และแอปพลิเคชันออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ เช่น Line Facebook และเว็บไซต์ของสื่อต่าง ๆ ทั้งทางด้านการศึกษาค้นคว้าของกลุ่มเกษตรกรเองการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อสงสัยหรือการบอกข่าวของเพื่อนบ้านใกล้เคียงกันและภายในกลุ่มที่ปลูกพืชชนิดเดียวกัน กลุ่มเกษตรกรที่สามารถตามสื่อต่าง ๆ ได้ คือ กลุ่มเกษตรกรที่เน้นการทำและปฏิบัติแบบดั้งเดิมโดยไม่ได้เสพสื่อและมีเครื่องติดต่อสื่อสารเป็นการเน้นลองผิดลองถูกในการทำเกษตรแบบเดิม ๆ

3.2 การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

จากผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่อปี จำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ

61.2 รองลงมาเกษตรกรมีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 รองลงมาเกษตรกรมีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 6.8 และเกษตรกรมีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 และเกษตรกรมีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร 7 ครั้งขึ้นไปต่อปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในรอบ 1 ปี ค่อนข้างน้อย จากการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม พบว่า การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรส่วนมาก จะมีการติดต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมาสำรวจหรือมาเยี่ยมในพื้นที่

3.3 การติดต่อกับเพื่อนบ้าน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนบ้านเฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือนเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการติดต่อกับเพื่อนบ้านต่อเดือน จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 53.2 รองลงมาเกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนบ้าน 1-2 ครั้งต่อเดือน จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 21.2 รองลงมาเกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนบ้าน 7 ครั้งขึ้นไปต่อเดือน จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 รองลงมาเกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนบ้าน 3-4 ครั้งต่อเดือน จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 8.6 และเกษตรกรมีการติดต่อกับเพื่อนบ้าน 5-6 ครั้งต่อเดือน จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 7.6 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากการสอบถามเพิ่มเติม พบว่า การติดต่อกับเพื่อนบ้านเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาภูมิปัญญาด้านการเกษตรจะมีการติดต่อกันในช่วงก่อนกิจกรรมเพื่อนัดหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน โดยกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรที่เกษตรกรต้องเข้าร่วมส่วนมากมีประมาณ 1-2 ครั้งในรอบหนึ่งเดือน หรือบางเดือนไม่มีกิจกรรมเลย

3.4 ตำแหน่งทางสังคม

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม จำนวน 236 คน คิดเป็นร้อยละ 84.9 และเกษตรกรมีตำแหน่งทางสังคม จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 15.1 (ตารางที่ 4)

จากการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกไม่ดำรงตำแหน่งทางสังคม เนื่องจากต้องมีภาระในการทำเกษตร และการดำรงตำแหน่งทางสังคมอาจทำให้เวลาในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทางเกษตรลดลง หรือทำงานไม่เต็มที่

3.5 ประสบการณ์ในการฝึกอบรมหรืองานด้านการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรอบปี (พ.ศ. 2561)

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวมเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวมต่อปี จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 39.6 รองลงมา เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 รองลงมา เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 21.6 รองลงมา เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 8.3 และ เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม 7 ครั้งขึ้นไปต่อปี จำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 6.5 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า ในรอบ 1 ปีเกษตรกรมีการอบรมหรือศึกษาดูงานด้านการเกษตรน้อย โดยในการอบรมแต่ละครั้งจะอยู่ในรูปของหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนจัดขึ้นหรือออกงบประมาณให้เกษตรกรทำกิจกรรมฝึกอบรมหรือออกไปศึกษาดูงานในต่างพื้นที่ โดยมีรายละเอียดการฝึกงานจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1) เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืชเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืชต่อปี จำนวน 134 คน คิดเป็นร้อยละ 48.2 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 111 คน คิดเป็นร้อยละ 39.9 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรม หรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 9.4 รองลงมา เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 1.8 และเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช 7 ครั้งขึ้นไปต่อปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

2) เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ต่อปี จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 69.8 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 24.1 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 5.8 และ เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.4 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

3) เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ ต่อปี จำนวน 198 คน คิดเป็นร้อยละ 71.2 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 23.0 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.0 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ 7 ครั้งขึ้นไปต่อปี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 1.1 และเกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.7 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

3.6 การเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อปี จำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 70.9 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 1-2 ครั้งต่อปี จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 19.1 รองลงมาเกษตรกรมีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3-4 ครั้งต่อปี จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 7.2 และเกษตรกรมีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5-6 ครั้งต่อปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 2.9 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จะเห็นได้ว่าเกษตรกรยังมีการเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรอบ 1 ปีที่ค่อนข้างน้อย โดยการศึกษาเพิ่มเติมพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่วนมากจะเป็นในรูปแบบของพิธีกรรมหรือความเชื่อท้องถิ่น เป็นหลัก

3.7 ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน

จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 37.74 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 41.4 รองลงมาเกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานระหว่าง 61 ปีขึ้นไป จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 18.3 รองลงมาเกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 13.7 รองลงมาเกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และเกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 ตามลำดับ (ตารางที่ 4)

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการตั้งถิ่นฐานและดำเนินกิจกรรมการเกษตรมาค่อนข้างที่ยาวนานและส่วนมากเป็นการตั้งถิ่นฐานมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และสืบต่อไปสู่บุตรหลาน

ตารางที่ 4 จำนวน และร้อยละของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะทางสังคม

(n = 278)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. การได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร (ครั้งต่อเดือน)		
ไม่มี	1	0.4
1-2 ครั้ง	204	73.4
3-4 ครั้ง	3	1.1
5-6 ครั้ง	54	19.4
7 ครั้งขึ้นไป	16	5.8
$\bar{X} = 2.76$ $SD = 1.726$ $Min-Max = 0-7$		
2. การติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (ครั้งต่อปี)		
ไม่มี	170	61.2
1-2 ครั้ง	67	24.1
3-4 ครั้ง	19	6.8
5-6 ครั้ง	11	4.0
7 ครั้งขึ้นไป	11	4.0
$\bar{X} = 1.27$ $SD = 2.705$ $Min-Max = 0-20$		
3. การติดต่อกับเพื่อนบ้าน (ครั้งต่อเดือน)		
ไม่มี	148	53.2
1-2 ครั้ง	59	21.2
3-4 ครั้ง	24	8.6
5-6 ครั้ง	21	7.6
7 ครั้งขึ้นไป	26	9.4
$\bar{X} = 2.69$ $SD = 6.199$ $Min-Max = 0-60$		
4. ตำแหน่งทางสังคม		
ไม่มี	236	84.9
มี	42	15.1

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n = 278)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
5. ประสบการณ์ในการฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรอบปี (พ.ศ. 2561)		
เข้าร่วมฝึกอบรมโดยรวม		
ไม่มี	110	39.6
1-2 ครั้ง	67	24.1
3-4 ครั้ง	60	21.6
5-6 ครั้ง	23	8.3
7 ครั้งขึ้นไป	18	6.5
$\bar{X} = 2.16$ SD = 2.729 Min-Max = 0-20		
เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืช		
ไม่มี	134	48.2
1-2 ครั้ง	111	39.9
3-4 ครั้ง	26	9.4
5-6 ครั้ง	5	1.8
7 ครั้งขึ้นไป	2	0.7
$\bar{X} = 1.04$ SD = 1.450 Min-Max = 0-10		
เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์		
ไม่มี	194	69.8
1-2 ครั้ง	67	24.1
3-4 ครั้ง	16	5.8
5-6 ครั้ง	1	0.4
7 ครั้งขึ้นไป	-	-
$\bar{X} = .52$ SD = .934 Min-Max = 0-5		
เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ		
ไม่มี	198	71.2
1-2 ครั้ง	64	23.0
3-4 ครั้ง	11	4.0
5-6 ครั้ง	2	0.7
7 ครั้งขึ้นไป	3	1.1
$\bar{X} = .60$ SD = 1.264 Min-Max = 0-10		

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n = 278)

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น		
ไม่มี	197	70.9
1-2 ครั้ง	53	19.1
3-4 ครั้ง	20	7.2
5-6 ครั้ง	8	2.9
7 ครั้งขึ้นไป	-	-
$\bar{X} = .67$ $SD = 1.273$ $Min-Max = 0-6$		
6. ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน		
ต่ำกว่า 30 ปี	115	41.4
31-40 ปี	37	13.3
41-50 ปี	37	13.3
51-60 ปี	38	13.7
61 ปีขึ้นไป	51	18.3
$\bar{X} = 37.74$ $SD = 22.916$ $Min-Max = 1-87$		

**การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านการเกษตรของเกษตรกร**

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก มีทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ 2) ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน 3) ด้านการรับผลประโยชน์ และ 4) ด้านการติดตามประเมินผล แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด (ค่าคะแนน 5) มาก (ค่าคะแนน 4) ปานกลาง (ค่าคะแนน 3) น้อย (ค่าคะแนน 2) และน้อยที่สุด (ค่าคะแนน 1) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า 1) ด้านการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) รองลงมา 2) ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.29) รองลงมา 3) ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน มีส่วนร่วมอยู่

ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) และ 4) ด้านการติดตามประเมินผล มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.13) ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก

(n = 278)

การมีส่วนร่วม	$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
1. ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ	3.29	0.996	ปานกลาง
2. ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน	3.24	1.019	ปานกลาง
3. ด้านการรับผลประโยชน์	3.38	0.865	ปานกลาง
4. ด้านการติดตามประเมินผล	3.13	1.072	ปานกลาง
รวม	3.26	0.913	ปานกลาง

หมายเหตุ	การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.21–5.00
	การมีส่วนร่วมระดับมาก	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.41–4.20
	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61–3.40
	การมีส่วนร่วมระดับน้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.81–2.60
	การมีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.00–1.80

โดยมีรายละเอียดระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝกแบ่งเป็นแต่ละด้าน ดังนี้

1. ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ ซึ่งมีข้อย่อยทั้งหมด 10 ข้อ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.29 มีรายละเอียดดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการ ของชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.73) รองลงมา 2) มีส่วนร่วมในการประชุมที่ชุมชนจัดขึ้นเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.51) รองลงมา 3) มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและโต้แย้ง

ในที่ประชุมของหมู่บ้านเกี่ยวกับการทำเกษตรและจัดงานประเพณีในชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.34) รองลงมา 4) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชุมชนกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.31) รองลงมา 5) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.23) 6) มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.23) รองลงมา 7) มีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการและกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.19) รองลงมา 8) มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานของชุมชนเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.18) รองลงมา 9) มีส่วนร่วมในการเสนอโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.11) และ 10) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของงบประมาณการเงินของคณะกรรมการในการจัดงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.08) ตามลำดับ

จากการศึกษา โดยภาพรวมในประเด็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจโดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการเสนอ ทางออกและการตัดสินใจ

(n = 278)

ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. มีส่วนร่วมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งคณะกรรมการของชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	80 (28.8)	95 (34.2)	69 (24.8)	15 (5.4)	19 (6.8)	3.73	1.139	มาก
2. มีส่วนร่วมในการประชุมที่ชุมชนจัดขึ้นเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	51 (18.3)	103 (37.1)	79 (28.4)	28 (10.1)	17 (6.1)	3.51	1.091	มาก
3. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่ผ่านมาในชุมชนกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	48 (17.3)	92 (33.1)	65 (23.4)	44 (15.8)	29 (10.4)	3.31	1.228	ปานกลาง
4. มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	47 (16.9)	79 (28.4)	73 (26.3)	50 (18.0)	29 (10.4)	3.23	1.228	ปานกลาง
5. มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานของชุมชนเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	51 (18.3)	67 (24.1)	73 (26.3)	54 (19.4)	33 (11.9)	3.18	1.272	ปานกลาง

ตารางที่ 6 (ต่อ)

		ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนรวม
ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6.	มีส่วนร่วมในการเสนอโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน	41 (14.7)	81 (29.1)	65 (23.4)	50 (18.0)	41 (14.7)	3.11	1.282	ปานกลาง
7.	มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของงบประมาณการเงินของคณะกรรมการในการจัดงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของชุมชน	41 (14.7)	65 (23.4)	83 (29.9)	52 (18.7)	37 (13.3)	3.08	1.242	ปานกลาง
8.	มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและโต้แย้งในที่ประชุมของหมู่บ้านเกี่ยวกับการทำเกษตรและจัดงานประเพณีในชุมชน	53 (19.1)	86 (30.9)	67 (24.1)	47 (16.9)	25 (9.0)	3.34	1.220	ปานกลาง
9.	มีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการและกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	40 (14.4)	84 (30.2)	70 (25.2)	58 (20.9)	26 (9.4)	3.19	1.195	ปานกลาง
10.	มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำหน่วยผลิตทางการเกษตรของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชน	47 (16.9)	74 (26.6)	79 (28.4)	52 (18.7)	26 (9.4)	3.23	1.207	ปานกลาง
รวม							3.29	0.996	ปานกลาง
หมายเหตุ	การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.21–5.00			การมีส่วนร่วมระดับมาก	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.41–4.20			
	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61–3.40			การมีส่วนร่วมระดับน้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.81–2.60			
	การมีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.00–1.80							

2. ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน ซึ่งมีข้อย่อยทั้งหมด 10 ข้อ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.24 มีรายละเอียดดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปีของเทศบาลหรือที่ประชุมของชุมชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.47) รองลงมา 2) มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มสมาชิกของชุมชนหรือหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.41) รองลงมา 3) มีส่วนร่วมในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.29) รองลงมา 4) มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมในชุมชนและจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.28) รองลงมา 5) มีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการกิจกรรมการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) รองลงมา 6) มีส่วนร่วมในการดำเนินการในโครงการกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) 7) มีส่วนร่วมในการตรวจสอบข่าวสารภายในชุมชนหลักการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) รองลงมา 8) มีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.14) รองลงมา 9) มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนหรือหมู่บ้าน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12) และ 10) มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตร มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12) ตามลำดับ

จากการศึกษา โดยภาพรวมในประเด็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการปฏิบัติกรและดำเนินงาน

(n = 278)

ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปีของเทศบาลหรือที่ประชุมของชุมชน	57 (20.5)	95 (34.2)	66 (23.7)	42 (15.1)	18 (6.5)	3.47	1.164	มาก
2. มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มสมาชิกของชุมชนหรือหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ	58 (20.9)	73 (26.3)	93 (33.5)	32 (11.5)	22 (7.9)	3.41	1.170	มาก
3. มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนหรือหมู่บ้าน	42 (15.1)	68 (24.5)	85 (30.6)	47 (16.9)	36 (12.9)	3.12	1.236	ปานกลาง
4. มีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	44 (15.8)	68 (24.5)	78 (28.1)	58 (20.9)	30 (10.8)	3.14	1.227	ปานกลาง
5. มีส่วนร่วมในการดำเนินการในโครงการกิจกรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร	38 (13.7)	80 (28.8)	79 (28.4)	51 (18.3)	30 (10.8)	3.16	1.195	ปานกลาง
6. มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตร	40 (14.4)	70 (25.2)	79 (28.4)	61 (21.9)	28 (10.1)	3.12	1.200	ปานกลาง

ตารางที่ 7 (ต่อ)

		ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนรวม
ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7.	มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมในชุมชนและจัดตั้งกลุ่มผู้นุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น	50 (18.0)	81 (29.1)	71 (25.5)	50 (18.0)	26 (9.4)	3.28	1.220	ปานกลาง
8.	มีส่วนร่วมในการเสนอแนะข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการกิจกรรมการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	47 (16.9)	74 (26.6)	85 (30.6)	47 (16.9)	25 (9.0)	3.26	1.188	ปานกลาง
9.	มีส่วนร่วมในการตรวจสอบข่าวสารภายในชุมชนหลักการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน	45 (24.1)	67 (29.1)	81 (20.9)	58 (9.7)	27 (16.2)	3.16	1.210	ปานกลาง
10.	มีส่วนร่วมในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์	46 (16.5)	89 (32.0)	73 (26.3)	39 (14.0)	31 (11.2)	3.29	1.221	ปานกลาง
รวม							3.24	1.019	ปานกลาง

(n = 278)

หมายเหตุ	การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.21–5.00	การมีส่วนร่วมระดับมาก	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.41–4.20
	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61–3.40	การมีส่วนร่วมระดับน้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.81–2.60
	การมีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.00–1.80		

3. ด้านการรับผลประโยชน์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการรับผลประโยชน์ ซึ่งมีข้อย่อยทั้งหมด 10 ข้อ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.38 มีรายละเอียดดังนี้

1. ได้รับประโยชน์ในการจัดการด้านประกันสุขภาพชีวิตรักษาพยาบาลของชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.49) รองลงมา 2) ได้รับประโยชน์ในการได้รับความรู้ทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภาครัฐหรือเอกชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.44) รองลงมา 3) ได้รับประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการอนุรักษ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) 4) ได้รับประโยชน์ในการด้านกองทุนหมู่บ้านและธุรกิจชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 3.43) รองลงมา 5) ได้รับประโยชน์ในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) 6) ได้รับประโยชน์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านคหกรรมและหัตถกรรมมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) 7) ได้รับประโยชน์จากการเข้ารับอบรมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนนี้จัดขึ้นในด้านศาสนา หรือประเพณีท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) รองลงมา 8) ได้รับประโยชน์ในการป้องกันและรักษาสุขภาพโดยด้านการแพทย์แผนไทยหรือนวดแผนโบราณ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.34) รองลงมา 9) ได้รับประโยชน์ในการได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้านภาษาและวรรณกรรมจากโครงการต่าง ๆ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.28) และ 10) ได้รับประโยชน์ในการจัดการผลิตผลงานด้านศิลปะของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปะกรรม มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) ตามลำดับ

จากการศึกษา โดยภาพรวมในประเด็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ด้านการรับผลประโยชน์ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการรับผลประโยชน์

(n = 278)

ด้านการรับผลประโยชน์	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. ได้รับประโยชน์ในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรและนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	35 (12.6)	99 (35.6)	94 (33.8)	36 (12.9)	14 (5.0)	3.38	1.026	ปานกลาง
2. ได้รับประโยชน์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านคหกรรมและหัตถกรรมมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น	45 (16.2)	85 (30.6)	100 (36.0)	28 (10.1)	20 (7.2)	3.38	1.094	ปานกลาง
3. ได้รับประโยชน์ในการป้องกันและรักษาสุขภาพโดยด้านการแพทย์แผนไทยหรือนวดแผนโบราณ	39 (14.0)	94 (33.8)	89 (32.0)	35 (12.6)	21 (7.6)	3.34	1.102	ปานกลาง
4. ได้รับประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการอนุรักษ์ในภูมิปัญญาท้องถิ่น	52 (18.7)	76 (27.3)	108 (38.8)	24 (8.6)	18 (6.5)	3.43	1.089	มาก
5. ได้รับประโยชน์ในการด้านกองทุนหมู่บ้านและธุรกิจชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น	43 (15.5)	87 (31.3)	108 (38.8)	27 (9.7)	13 (4.7)	3.43	1.016	มาก
6. ได้รับประโยชน์ในการจัดการด้านประกันสุขภาพชีวิตรักษาพยาบาลของชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	53 (19.1)	85 (30.6)	97 (34.9)	30 (10.8)	13 (4.7)	3.49	1.064	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

(n = 278)

ด้านการรับผลประโยชน์	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{X}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
7. ได้รับประโยชน์ในการจัดการผลิตผลงานด้านศิลปะของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปะกรรม	39 (14.0)	73 (26.3)	110 (39.6)	32 (11.5)	24 (8.6)	3.26	1.106	ปานกลาง
8. ได้รับประโยชน์ในการได้รับความรู้ทางการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นจากภาครัฐหรือเอกชน	54 (19.4)	75 (27.0)	102 (36.7)	33 (11.9)	14 (5.0)	3.44	1.086	มาก
9. ได้รับประโยชน์ในการได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้าน ภาษาและวรรณกรรมจากโครงการต่าง ๆ	37 (13.3)	90 (32.4)	84 (30.2)	47 (16.9)	20 (7.2)	3.28	1.114	ปานกลาง
10. ได้รับประโยชน์ในจากการเข้ารับอบรมกับหน่วยงาน ภาครัฐและเอกชนนี้จัดขึ้นในด้านศาสนา หรือประเพณี ท้องถิ่น	62 (22.3)	65 (23.4)	88 (31.7)	44 (15.8)	19 (6.8)	3.38	1.189	ปานกลาง
รวม						3.38	0.865	ปานกลาง

หมายเหตุ	การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.21–5.00	การมีส่วนร่วมระดับมาก	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.41–4.20
	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61–3.40	การมีส่วนร่วมระดับน้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.81–2.60
	การมีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.00–1.80		

4. ด้านการติดตามประเมินผล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่ด้านการติดตามประเมินผล ซึ่งมีข้อย่อยทั้งหมด 16 ข้อ โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.13 มีรายละเอียดดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.21)
2. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัตินำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.21)
3. รองลงมา 3) มีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบเกี่ยวข้องกับจัดโครงการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.19)
4. รองลงมา 4) มีส่วนร่วมในการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายไปและนำกลับมาให้มีคุณค่าใหม่ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.17)
5. รองลงมา 5) มีส่วนร่วมในการติดตามผลการประกอบอาชีพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16)
6. รองลงมา 6) มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสืบสานพัฒนาภูมิปัญญาชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.15)
7. รองลงมา 7) มีส่วนร่วมในการพิจารณาประเมินถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.14)
8. รองลงมา 8) มีส่วนร่วมในการประเมินการปลูกจิตสำนึกให้คนท้องถิ่นรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.13)
9. มีส่วนร่วมในการนำเอาภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกกลับมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.13)
10. รองลงมา 10) มีส่วนร่วมในการติดตามการจัดสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาในทางจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12)
11. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของการส่งเสริมความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากองค์ความรู้ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12)
12. มีส่วนร่วมในการติดตามของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันแบบมีแผนการปฏิบัติสืบทอดกันมา มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.12)
13. รองลงมา 13) มีส่วนร่วมในการติดตามผลการพัฒนาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกับกลุ่มเยาวชนในชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.10)
14. รองลงมา 14) มีส่วนร่วมในการติดตามได้สั่งการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันในชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.07)
15. รองลงมา 15) มีส่วนร่วมในการติดตามถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนภายในชุมชน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.06) และ

16) มีส่วนร่วมในการติดตามผลได้สั่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรปฏิบัติให้เข้ากับเทคโนโลยีตามยุคสมัย มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.03) ตามลำดับ

จากการศึกษา โดยภาพรวมในประเด็นการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่ด้านการติดตามประเมินผล โดยรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในด้านการติดตามและประเมินผล

ด้านการติดตามและประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
1. มีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบเกี่ยวข้องกับจัดโครงการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน	52 (18.7)	62 (22.3)	79 (28.4)	57 (20.5)	28 (10.1)	3.19	1.244	ปานกลาง
2. มีส่วนร่วมในการประเมินการปลูกจิตสำนึกให้คนท้องถิ่นรู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยน	41 (14.7)	70 (25.2)	87 (31.3)	45 (16.2)	35 (12.6)	3.13	1.223	ปานกลาง
3. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสืบสานพัฒนาภูมิปัญญาชุมชน	41 (14.7)	79 (28.4)	74 (26.6)	50 (18.0)	34 (12.2)	3.15	1.235	ปานกลาง
4. มีส่วนร่วมในการติดตามการจัดสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาในทางจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน	44 (15.8)	65 (23.4)	79 (28.4)	59 (21.2)	31 (11.2)	3.12	1.232	ปานกลาง
5. มีส่วนร่วมในการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายไปและนำกลับมาให้มีคุณค่าใหม่	40 (14.4)	82 (29.5)	70 (25.2)	58 (20.9)	28 (10.1)	3.17	1.207	ปานกลาง

(n = 278)

ตารางที่ 9 (ต่อ)

(n = 278)

ด้านการติดตามและประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
6. มีส่วนร่วมในการนำเอาภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือก กลั่นกรองมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น	39 (14.0)	76 (27.3)	74 (26.6)	59 (21.2)	30 (10.8)	3.13	1.212	ปานกลาง
7. มีส่วนร่วมในการติดตามได้สั่งการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันในชุมชน	39 (14.0)	74 (26.6)	66 (23.7)	65 (23.4)	34 (12.2)	3.07	1.245	ปานกลาง
8. มีส่วนร่วมในการติดตามผลการพัฒนาในการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกับกลุ่มเยาวชนในชุมชน	40 (14.4)	74 (26.6)	73 (26.3)	57 (20.5)	34 (12.2)	3.10	1.237	ปานกลาง
9. มีส่วนร่วมในการติดตามถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน การเกษตรภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนภายในชุมชน	41 (14.7)	59 (21.2)	87 (31.3)	58 (20.9)	33 (11.9)	3.06	1.220	ปานกลาง
10. มีส่วนร่วมในการติดตามผลได้สั่งการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรปฏิบัติให้เข้ากับเทคโนโลยี ตามยุคสมัย	41 (14.7)	55 (19.8)	86 (30.9)	63 (22.7)	33 (11.9)	3.03	1.222	ปานกลาง
11. มีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ของการส่งเสริมความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากองค์ ความรู้	37 (13.3)	73 (26.3)	87 (31.3)	49 (17.6)	32 (11.5)	3.12	1.192	ปานกลาง
12. มีส่วนร่วมในการติดตามของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบทอดกันแบบมีแผนการปฏิบัติสืบทอดกันมา	46 (16.5)	72 (25.9)	68 (24.5)	53 (19.1)	39 (14.0)	3.12	1.290	ปานกลาง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

(n = 278)

ด้านการติดตามประเมินผล	ระดับการมีส่วนร่วม					$\bar{x}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
13. มีส่วนร่วมในการติดตามผลการประกอบอาชีพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง	46 (16.5)	68 (24.5)	84 (30.2)	44 (15.8)	36 (12.9)	3.16	1.250	ปานกลาง
14. มีส่วนร่วมในการพิจารณาประเมินถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	42 (15.1)	78 (28.1)	69 (24.8)	55 (19.8)	34 (12.2)	3.14	1.248	ปานกลาง
15. มีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น	49 (17.6)	81 (29.1)	67 (24.1)	40 (14.4)	41 (14.7)	3.21	1.302	ปานกลาง
16. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัตินำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	38 (13.7)	83 (29.9)	80 (28.8)	54 (19.4)	23 (8.3)	3.21	1.153	ปานกลาง
รวม						3.13	1.072	ปานกลาง

หมายเหตุ	การมีส่วนร่วมระดับมากที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.21–5.00	การมีส่วนร่วมระดับมาก	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.41–4.20
	การมีส่วนร่วมระดับปานกลาง	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.61–3.40	การมีส่วนร่วมระดับน้อย	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.81–2.60
	การมีส่วนร่วมระดับน้อยที่สุด	ค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.00–1.80		

ปัจจัยที่มีต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรของเกษตรกร

การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม โดยใช้สถิติการวิเคราะห์พหุคูณถอย (Multiple Regression Analysis) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวในทิศทางใด (เชิงบวกหรือเชิงลบ) กับตัวแปรตามและมีระดับความสัมพันธ์มากน้อยเพียงใด การวิเคราะห์ครั้งนี้ใช้ตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปร คือ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงาน จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน จำนวนหนี้สินในครัวเรือน การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ตำแหน่งทางสังคม ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร การเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน เพื่อหาความสัมพันธ์กับตัวแปรตามจากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านการเกษตรของเกษตรกร

ตัวแปร	รายละเอียด	การวัดรหัส
ตัวแปรตาม		รวมตัวแปร
Part	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการเกษตรของเกษตรกร	(PartD + PartA + PartR + PartE) / 4
ประกอบด้วยตัวแปรย่อย 4 ตัว		
PartD	ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ	ค่าเฉลี่ย
PartA	ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน	ค่าเฉลี่ย
PartR	ด้านการรับผลประโยชน์	ค่าเฉลี่ย
PartE	ด้านการติดตามประเมินผล	ค่าเฉลี่ย
ตัวแปรอิสระ		
Sex	เพศ	ชาย = 0, หญิง = 1
Age	อายุ	จำนวน (ปี)
Ed	ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า = 0 สูงกว่าประถมศึกษา = 1
Status	สถานภาพ	สมรส = 1, อื่น ๆ = 0
Family	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	จำนวน (คน)
Labor	จำนวนแรงงาน	จำนวน (คน)
Land_agi	จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร	จำนวน (ไร่)
Income	รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน	จำนวน (บาท/ปี)
Debts	จำนวนหนี้สินในครัวเรือน	จำนวน (บาท)
Inf	การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร	จำนวน (ครั้ง/เดือน)
Contact	การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	จำนวน (ครั้ง/ปี)
Position	ตำแหน่งทางสังคม	ไม่มี = 0, มี = 1
Train	ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ด้านการเกษตร	จำนวน (ครั้ง/ปี)
Train_conserve	การเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่น	จำนวน (ครั้ง/ปี)
Years_area	ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน	จำนวน (ปี)

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

สำหรับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร ประกอบด้วย 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ (Sex) อายุ (Age) ระดับการศึกษา (Ed) สถานภาพ (Status) จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (Family) จำนวนแรงงาน (Labor) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร (Landagi) รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน (Income) จำนวนหนี้สินในครัวเรือน (Debts) การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร (Inf) การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (Contact) ตำแหน่งทางสังคม (Position) ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร (Train) การเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Train_conserve) และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน (Years_area) เพื่อต้องการทราบว่าเป็นไปตามกรอบแนวคิดหรือไม่ โดยมีสมการแสดงความสัมพันธ์ดังนี้

$$Y = a + b_1x_1 + b_2x_2 + b_3x_3 + b_4x_4 + \dots + b_{15}x_{15}$$

$$\begin{aligned} PAC = & b_0 + b_1Sex + b_2Age + b_3Ed + b_4Status + b_5Family \\ & + b_6Labor \\ & + b_7Land\_agi + b_8Income + b_9Debts + b_{10}Inf + \\ & b_{11}Contact \\ & + b_{12}Position + b_{13}Train + \\ & b_{14}Train\_conserve + b_{15}Years\_area \end{aligned}$$

โดยที่ b_0 คือ ค่าคงที่ $b_1, b_2, \dots, b_{15}$ เป็นค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระ

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพบว่าตัวแปรอิสระมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยรวมมี 4 ตัวแปร โดยแบ่งออกเป็นตัวแปรที่มีผลทางบวก 3 ตัวแปร ได้แก่ รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติในทางลบคือ เพศ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตัวแปรอิสระทั้งหมด สามารถอธิบายความแปรผันของตัวแปรตามหรือการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรได้ร้อยละ 38.4 ส่วนที่เหลือร้อยละ 61.6 เป็นอิทธิพลจากตัวแปรอื่น ๆ (ตารางที่ 12)

ตัวแปรอิสระทั้งหมด 4 ตัวแปรที่มีผลต่อตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. เพศ สามารถอธิบายได้ว่าเกษตรกรที่เป็นเพศชายจะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่มากกว่าเกษตรกรเพศหญิง ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมในสังคมเกษตรกรรมยังให้บทบาทของผู้ชายเป็นผู้นำหรือตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมอยู่ โดยมีผู้หญิงเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนกิจกรรมหรือพิธีกรรม จึงทำให้มีโอกาสสูงที่เพศชายจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในฐานะผู้นำหรือตัวแทนทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน

2. รายได้จากการทำการเกษตร สามารถอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่มีรายได้จากการทำการเกษตรที่เพิ่มขึ้น จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากการที่เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นย่อมมีศักยภาพในการสนับสนุน โดยเฉพาะการเป็นตัวแทนหรือร่วมเป็นเจ้าของในการสนับสนุนเงินทุนเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางกลับกันเกษตรกรที่มีรายได้น้อยการสนับสนุนเงินทุนหรือการแบ่งเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะมีอย่างจำกัด เนื่องจากต้องใช้เวลาในการทำการเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

3. ประสบการณ์อบรมหรือดูงานด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร สามารถอธิบายได้ว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์การฝึกอบรมหรือดูงานด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากขึ้นจะทำให้มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรสูงขึ้นตามไปด้วย โดยการเข้าอบรมหรือดูงานนั้นทำให้เกษตรกรได้เห็นถึงวิธีการ กระบวนการ หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ซึ่งจะเป็นองค์ความรู้ในการช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรที่จัดขึ้นจากหน่วยงานของรัฐ ชุมชน หรือเอกชน

4. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่ สามารถอธิบายได้ว่า เมื่อทุกค่าคงที่แล้ว เกษตรกรที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่เพิ่มขึ้น 1 ปี จะมีผลทำให้ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรเพิ่มขึ้น 0.005 คะแนน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรที่มีการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้มานาน มักอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งแต่กำเนิด จึงมีความผูกพันกับพื้นที่ และต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน

ตารางที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามที่ใช้ในการวิเคราะห์

ตัวแปร	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Sex															
Age	-.174**														
Ed	.062	-.481**													
Status	-.151*	.198**	-.009												
Family	.062	-.242**	.210**	.197**											
Labor	-.036	-.072	.210	.121*	.371**										
Land_agi	-.030	-.069	.121	.010	-.007	.129*									
Income	-.039	-.061	.189**	-.003	.002	-.012**	.162**								
Debts	-.014	.002	.104	.010	.076	-.012	.210**	.000							
Inf	.096	-.027	.002	.050	.043	-.012	-.004	.011	-.018						
Contact	-.070	-.019	.128*	.094	.090	-.012	.072	.141*	-.012	-.049					
Position	.040	.103	-.030	.127*	-.018	.186**	.014	.029	.081	.030	.176**				
Train	.005	.025	.109	.077	.022	-.018**	.180**	.100	.077	-.021	.365**	.225**			
Train_conserve	.054	-.026	.109	.052	.137*	.189**	-.004	.042	.028	-.051	.366**	.103	.502**		
Years_area	.097	.364**	-.181**	.097	-.008	-.069	.015	-.074	-.088	.033	-.077	.055	-.009	-.007	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01 , * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ตารางที่ 12 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก
อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

(n=278)

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	การมีส่วนร่วมของเกษตรกร		
	b	t	Sig.
1. เพศ	-0.285	-2.593	0.010*
2. อายุ	0.007	1.341	0.181
3. ระดับการศึกษา	0.044	0.251	0.802
4. สถานภาพ	-0.191	-1.483	0.139
5. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.069	1.585	0.114
6. จำนวนแรงงาน	-0.011	-0.242	0.809
7. จำนวนพื้นที่ทำการเกษตร	0.002	0.227	0.821
8. รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน	1.274E-6	2.088	0.038*
9. จำนวนหนี้สินในครัวเรือน	-6.769E-8	-0.607	0.544
10. การรับรู้ข่าวสารด้านการเกษตร	0.019	0.634	0.527
11. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร	-0.030	-1.378	0.169
12. ตำแหน่งทางสังคม	0.068	1.855	0.065
13. ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร	0.059	2.466	0.014*
14. การเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น	0.077	1.539	0.125
15. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน	0.006	2.260	0.025*
ค่าคงที่	2.360	5.257	0.000**
R ²		0.384	38.4%
F		3.011	
Sig F		0.000	

หมายเหตุ ** มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.01, * มีความสัมพันธ์ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ปัญหาอุปสรรค ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ได้แก่

1. เกษตรกรไม่มีเวลาเนื่องจากมีงานมากโดยเฉพาะงานเกษตรกรรม
2. หน่วยงานที่จัดกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงในชุมชน
3. เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร
4. หน่วยงานพัฒนาขาดการวางแผนกิจกรรมที่จะจัดขึ้นล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง
5. ในครอบครัวมีสมาชิกจำกัดบางกิจกรรมไม่สามารถเข้าร่วมในโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทุกครั้ง

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก ได้แก่

ผลการศึกษาเกี่ยวกับข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรพบว่าเกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า

1. หน่วยงานพัฒนาควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมให้ทั่วถึงและตรงกลุ่มเป้าหมาย
2. ควรมีแผนการจัดกิจกรรมล่วงหน้าต่อเนื่องตลอดปี
3. ควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้แก่ชุมชนมากขึ้น
4. ควรมีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมเกษตรกรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการในโครงการต่าง ๆ

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร ในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร 3) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร และ 4) ศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของ เกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอ สันทราย จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 278 คน จากการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคำนวณจากสูตร Taro Yamane จากประชากร ทั้งหมด 911 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม และทำการเก็บ รวบรวมข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลที่รวบรวมมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ ค่าสถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด-สูงสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัย เพื่อทราบถึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของ เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัย

ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 54.64 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสถานภาพสมรส มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีจำนวนแรงงาน รวมเฉลี่ย 2 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 2 คน มีจำนวนแรงงานจ้างเฉลี่ย 1 คน มีจำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมดเฉลี่ย 4.03 ไร่ มีจำนวนพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.71 ไร่ มีจำนวนพื้นที่ ว่างเปล่า 0.31 ไร่ ส่วนใหญ่มีรายได้รวมของครัวเรือนต่อปีมากกว่า 20,001 บาทขึ้นไป มีรายได้ภาค การเกษตรในครัวเรือนต่อปีมากกว่า 20,001 บาทขึ้นไป เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีรายได้นอกภาค การเกษตรในครัวเรือนต่อปี ส่วนใหญ่ไม่มีจำนวนเงินกู้ เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการเกษตร เฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือน มีการติดต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี มีการติดต่อกับเพื่อน บ้านเฉลี่ย 3 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีตำแหน่งทางสังคม เกษตรกรมีการเข้าร่วมฝึกอบรม

โดยรวมเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี แบ่งเป็น เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการปลูกพืชเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับการเกษตรด้านอื่น ๆ เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี และเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี และเกษตรกรมีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ย 37.74 ปี

การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร

จากการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก พบว่า เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการรับผลประโยชน์ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) รองลงมา ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.29) รองลงมา ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) และ ด้านการติดตามประเมินผล มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.13) ตามลำดับ

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของ เกษตรกร

จากการวิเคราะห์การพหุคูณถอย พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปรมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ร้อยละ 38.4 ($R^2 = 0.384$) และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่ามีทั้งหมด 4 ตัวแปร โดยแบ่งออกเป็นตัวแปรที่มีผลทางบวก 3 ตัวแปร ได้แก่ รายได้ภาคการเกษตรในครัวเรือน ประสบการณ์การฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านการเกษตร และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ในขณะที่ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติในทางลบคือ เพศ ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

จากการศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าเกษตรกรไม่มีเวลาเนื่องจากมีงานมากโดยเฉพาะงานเกษตรกรรม หน่วยงานที่จัดกิจกรรมขาดการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงในชุมชน เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่เห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร และ หน่วยงานพัฒนาขาดการวางแผนกิจกรรมที่จะจัดขึ้นล่วงหน้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรมีข้อเสนอแนะว่า หน่วยงานพัฒนาควรมีการประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมให้ทั่วถึงและตรงกลุ่มเป้าหมาย มีแผนการจัดกิจกรรมล่วงหน้าต่อเนื่องตลอดปี และควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรให้แก่ชุมชนมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ ดังนี้

ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 52.2 มีอายุเฉลี่ย 54.64 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า คิดเป็นร้อยละ 54.7 เกษตรกรส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 72.7 มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีจำนวนแรงงานจ้างเฉลี่ย 1 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.30 ไร่ มีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 63,284.17 บาทต่อปี มีเงินกู้จากแหล่งเงินทุนเฉลี่ย 118,288.95 บาท ส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรจากสื่อโทรทัศน์ คิดเป็นร้อยละ 59.0 เกษตรกรมีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เฉลี่ย 1 ครั้งต่อปี มีการติดต่อกับเพื่อนบ้านด้านการเกษตรและด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี ส่วนใหญ่เกษตรกรไม่มีตำแหน่งทางสังคม คิดเป็นร้อยละ 84.9 5 มีประสบการณ์ในการฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นร้อยละ 70.9 และเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ เฉลี่ย 37.71 ปี ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้ ด้านการรับผลประโยชน์มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.38) รองลงมาด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.29) ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงานมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง

(ค่าเฉลี่ย 3.24) และด้านการติดตามประเมินผลเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.13) ตามลำดับ สำหรับผลการวิเคราะห์เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis) ซึ่งเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับตัวแปรอิสระ ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป โดยการวิเคราะห์ได้คัดเลือกตัวแปรอิสระจากการทบทวนวรรณกรรม ทั้งหมด 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ สมาชิกในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร รายได้จากการทำเกษตร เงินกู้ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การติดต่อเจ้าหน้าที่ ตำแหน่งทางสังคม ประสบการณ์ฝึกอบรมหรือเข้าร่วมกิจกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน เพื่อหาว่าตัวแปรอิสระใดมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และส่งผลในเชิงบวกหรือลบ การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก พบว่า ตัวแปรอิสระทั้ง 15 ตัวแปร สามารถพยากรณ์ความผันแปรของตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรอยู่ร้อยละ 39.60 ($R^2 = 0.396$) และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่ามีตัวแปรทั้งหมด 4 ตัวแปร คือ เพศ (มีความสัมพันธ์กันในเชิงลบ) รายได้จากการทำเกษตร (มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก) ประสบการณ์อบรม (มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก) และระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน (มีความสัมพันธ์กันในเชิงบวก) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่ง 1) เพศ พบว่าเกษตรกรที่เป็นเพศชายจะมีแนวโน้มในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่มากกว่าเกษตรกรเพศหญิง ทั้งนี้เนื่องจากภูมิปัญญาหรือวัฒนธรรมในสังคมเกษตรกรรมยังให้บทบาทของผู้ชายเป็นผู้นำหรือตัวแทนในการประกอบพิธีกรรมอยู่ โดยมีผู้หญิงเป็นผู้ที่คอยสนับสนุนกิจกรรมหรือพิธีกรรม จึงทำให้มีโอกาสสูงที่เพศชายจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรในฐานะผู้นำหรือตัวแทนทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Sukloy and Mungkung (2006) ที่พบว่า ประชาชนเพศชายจะมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิงในการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : บ้านคลองทราย ตำบลวังน้ำเขียว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ภายใต้สภาพสังคมชนบทที่ส่วนใหญ่ยังยึดถือประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่มีความเชื่อว่าผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัวจึงทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ควรเป็นหน้าที่ของผู้ชาย 2) รายได้จากการทำเกษตร พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้จากการทำเกษตรที่เพิ่มขึ้น จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากการที่เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นย่อมมี

ศักยภาพในการสนับสนุน โดยเฉพาะการเป็นตัวแทนหรือร่วมเป็นเจ้าของในการสนับสนุนเงินทุน เพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ในทางกลับกันเกษตรกรที่มีรายได้น้อยการสนับสนุนเงินทุนหรือการแบ่งเวลา ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จะมีอย่างจำกัดเนื่องจากต้องใช้เวลาการในการทำเกษตรกรรมเป็นส่วน ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Jindason and Klaitabtim (2015) ที่พบว่า การมีรายได้ที่เพิ่ม สูงขึ้นจะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอ เมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย 3) ประสพการณ์อบรมหรือดูงานด้านการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์การฝึกอบรมหรือดูงานด้าน การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากขึ้นจะทำให้มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรสูงขึ้นตามไปด้วย โดยการเข้าอบรมหรือดูงานนั้นทำให้เกษตรกรได้ เห็นถึงวิธีการ กระบวนการ หรือผลประโยชน์ต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร ซึ่งจะเพิ่มองค์ความรู้ในการช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ อนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรที่จัดขึ้นจากหน่วยงานของรัฐ ชุมชน หรือเอกชน ผลการศึกษา ดังกล่าวสามารถสนับสนุนการศึกษาของ Senchai *et al.* (2018) ที่พบว่า การจัดอบรมให้ความรู้แก่ ประชาชน เป็นขั้นตอนหนึ่งของรูปแบบการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่เอื้อต่อการลดปัญหา สภาวะโลกร้อนของแกนนำชุมชน เขตจังหวัดชัยภูมิ 4) ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่ พบว่า เกษตรกรที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนนานขึ้น จะมีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากเกษตรกรที่มี การตั้งถิ่นฐานในพื้นที่นี้มานาน มักอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งแต่กำเนิด จึงมีความผูกพันกับพื้นที่ และ ต้องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนสืบทอดไปยังรุ่นลูกรุ่นหลาน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Saikub *et al.* (2019) ที่พบว่า เมื่อกลุ่มตัวอย่างประชาชนบ้านดงห้วยเย็น มีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพิ่มขึ้น จะมีผลต่อความต้องการในการพัฒนาทรัพยากรเพื่อเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนบ้านดงห้วยเย็น ตำบลบ้านไธสง อำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูนเพิ่ม สูงขึ้นตามไปด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของ เกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและส่งเสริมการเกษตร เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาปรับปรุง วางแผนดำเนินงานการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร เพื่อให้เกษตรกรสามารถปฏิบัติงาน ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของรัฐและเอกชนเฉลี่ยมีเพียง จำนวน 1 ครั้งต่อปีซึ่งถือว่าน้อยมาก ดังนั้น จึงมีข้อเสนอแนะว่าหน่วยงานพัฒนาในพื้นที่ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ส่งเสริมออกติดตามเยี่ยมเยียนเกษตรกรเป้าหมายให้ถี่และมีความต่อเนื่องมากขึ้น

2. จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่มีรายได้จากการทำการเกษตรมากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้จากการทำการเกษตรน้อยกว่า ดังนั้น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับเกษตรกรที่มีรายได้จากการทำการเกษตรให้เป็นเกษตรกรผู้นำสำหรับเป็นผู้กระตุ้นให้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ต่อไป

3. จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรมด้านการเกษตรมากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเข้าร่วมฝึกอบรมด้านการเกษตรน้อยกว่าหรือไม่เคยมีประสบการณ์เลย ดังนั้นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการจัดโครงการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น

4. จากผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนปีในการตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่มากจะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนปีในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่น้อยกว่า ดังนั้น ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมควรให้เกษตรกรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นาน หรือผู้ที่มีความอาวุโสมาให้ความรู้ คำแนะนำแก่เกษตรกรรุ่นใหม่รายอื่น ๆ ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเพื่อส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่นและอยากเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

5. หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลแม่แฝกควรมีการจัดตั้งศูนย์ประชาสัมพันธ์ โดยผ่านทางสื่อ ทั้งที่เป็นเอกสาร คู่มือ สื่อออนไลน์ต่าง ๆ ให้แก่เกษตรกรและคนในชุมชนรับทราบถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดั่งามคงอยู่ไปยังคนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรมีการเลือกตัวแปรอิสระเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้ทราบถึงปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่เป้าหมายอื่น ๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างที่ได้จากผลการศึกษาวิจัยทั้งสองพื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์จากข้อมูลผลการวิจัยต่อไป
3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกร โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. ควรมีการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเกษตรกร

บรรณานุกรม

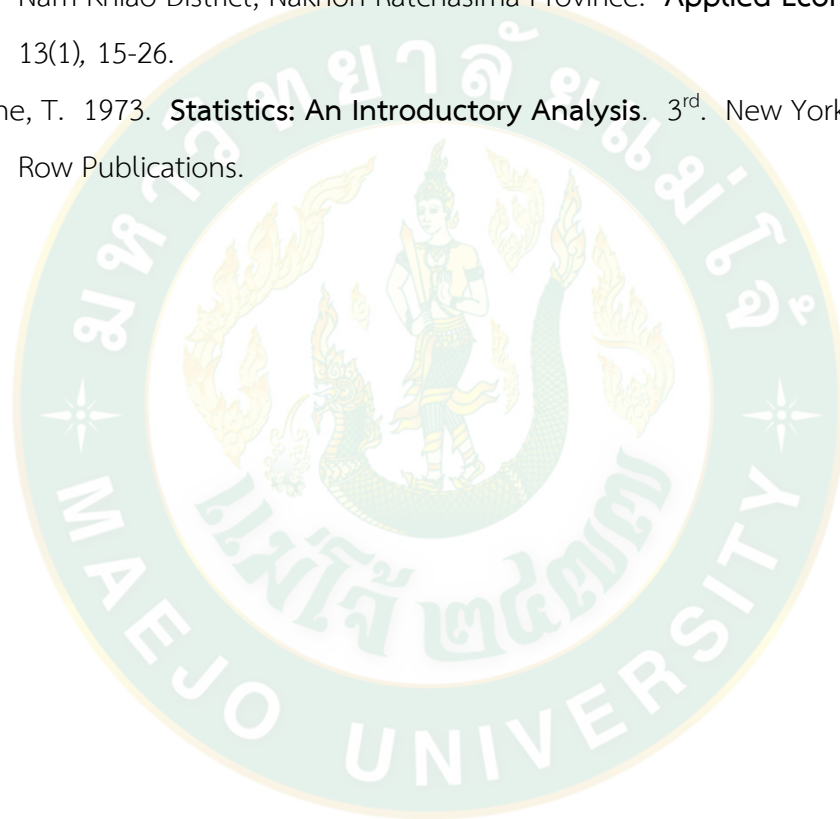
- กรมวิชาการ. 2540. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา**. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤษณา วงษาสันต์. 2542. **วิถีไทย**. กรุงเทพฯ: เวิร์ดเวฟ เอ็ดดูเคชั่น.
- กันธิกา ทวีรอด และ ตริทิพย์ อนงค์ทอง. 2550. **ความรู้และการปฏิบัติตนของผู้ป่วยโรคเบาหวานที่มารับบริการที่คลินิกโรคเบาหวาน ศูนย์สุขภาพชุมชน สถานีอนามัยหัวโพ ตำบลหัวโพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- กัมพล สุภาแพ่ง. 2557. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการเมืองส่วนท้องถิ่น ในจังหวัดเพชรบุรี. **วารสารวิชาการบัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต**, 10(1), 9-15.
- กาญจนา เกียรติมนตรี. 2545. **ภูมิปัญญาในการทอผ้าพื้นภาคเหนือ: รูปแบบการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จิราภรณ์ เวฬุวนารักษ์. 2556. ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร มีกี่ประเภท อะไรบ้าง. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา http://jirapornaon616.blogspot.com/2013/03/blog-post_12.html (2 มกราคม 2562).
- จิราภา จารุวัฒน์. 2546. **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับขบวนการจัดการป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนตำบลแม่ตาว อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และ วิศนี ศิลาตระกูล. 2534. **ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชน**. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชลิต นิลพานิช และ กุลธณ ธนาพงศธร. 2532. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปสำหรับการพัฒนาระดับตำบลหมู่บ้าน หน่วยที่ 8**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- ทัศนีย์ ทองไชย. 2542. **สภาพและแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทัศนีย์ หิรัญวงษ์. 2543. **การถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านนิเวศวิทยาของชาวบ้านกะเหรี่ยงในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ทำนอง ภูเกิตพิมพ์. 2551. **แนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน.**
[ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://gotoknow.org/blog/mathu/334443>
(23 ตุลาคม 2561).
- ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร. 2552. การประเมินคุณค่าทางเศรษฐกิจของศักยภาพการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรในป่าชุมชนเขาหัวช้าง ตำบลละโหมด จังหวัดพัทลุง. **วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์**, 15(6), 943-960.
- ธวัช ปุณโณทก. 2531. **ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน ทศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง.** กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. 2547. **การมีส่วนร่วม : หลักการพื้นฐาน เทคนิค และกรณีตัวอย่าง.**
เชียงใหม่: สิริลักษณ์การพิมพ์.
- นิคม ชมภูหลง. 2548. **ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ (ฉบับปรับปรุง).** พิมพ์ครั้งที่ 2.
มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2550. **แนวคิดแนวทางการพัฒนาชุมชน.** กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- บุญสม วราเอกศิริ. 2536. **ส่งเสริมการเกษตร.** เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ประมวล พิมพ์เสน. 2524. **ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน.** ขอนแก่น: คลังนาวิทยา.
- ประเวศ วะสี. 2541. **ประชาคมตำบล.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท.**
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปรีชา อุตระกุล. 2533. **การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านเกี่ยวข้องกับเด็กในจังหวัดนครราชสีมา.**
นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยครุราชสีมา.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. 2543. **กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พงษ์ศักดิ์ ฉัตรเตชะ. 2540. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์พื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โจ้ อำเภอสอด จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. 2550. **ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ.**
กรุงเทพฯ: วี พรินท์ (1991).
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2524. **การบริหารงานพัฒนาชนบท.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ยศ สันตสมบัติ. 2542. **ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาอย่างยั่งยืน.**
เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ยุพาพร รูปงาม. 2545. **การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงานงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ระวี อินจินดา. 2542. **การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านโป่ง ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตน์ะ บัวสนธ์. 2539. **แนวทางการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น. วารสารมหาวิทยาลัยนเรศวร,** 4(6), 2.
- รุ่ง แก้วแดง. 2541. **ปฏิวัติการศึกษาไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: พิมพ์ศรีพริ้นติ้งเซนเตอร์.
- วนิดา วาติเจริญ, รังสรรค์ เลิศในสัตย์ และ สมบัติ ทีฆทรัพย์. 2560. **ระเบียบวิธีวิจัย จากแนวคิดทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ.** กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- วัชรรา ปิ่นทอง. 2543. **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษตำบลแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. 2531. **การพัฒนาชนบทไทย.** กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิชัย ต้นศิริ. 2536. **เครือข่ายการเรียนรู้กับการศึกษาตลอดชีวิต. การศึกษาแห่งชาติ,** 27(4), 5.
- วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. 2537. **แนวคิดและวิธีการสื่อสารการเกษตร.** เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- สนธิการณัจ วิโสจสงคราม. 2543. **การจัดการและผลกระทบจากการจัดการป่าชุมชน: ป่าชัยน้ำธารศิริของชาวบ้านต้นหยงมูลง ตำบลธารศิริ อำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมยศ ทุ่งหว้า. 2534. **สังคมชนบทกับการพัฒนา.** สงขลา: ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สรรเสริญ ทองสมนึก. 2542. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านทรายทองอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สหัทยา ติวีเศษ. 2540. **ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ; ศึกษาเฉพาะกรณีกลุ่มฮักศรีถ้อย ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา.** วิทยานิพนธ์ปริญญาโท. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สันติ พัฒนศักดิ์. 2539. **การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านภาคีเหล็ก ตำบลแม่โปร่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.** การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ และทบวงมหาวิทยาลัย. 2546. **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง.** [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://gotoknow.org/posts/482092> (3 ตุลาคม 2561).

- สำเนียง สร้อยนาคพงษ์. 2535. รูปแบบการสอนการละเล่นพื้นบ้านชั้นก่อนวัยเรียนในโรงเรียน
ประถมศึกษา. สิงห์บุรี: โรงเรียนวัดประโชติการาม.
- สิทธิชัย เสรีสงแสง. 2535. รายงานการวิจัย ทักษะคิด และแรงจูงใจของครูและราษฎรต่อการมีส่วนร่วม
ร่วมในการพัฒนาป่าชุมชน. นครราชสีมา: สำนักงานป่าไม้เขตนครราชสีมา.
- สิริกร ไชยมา. 2544. ภูมิปัญญาในวิถีชีวิตในล้านนา. แพร์: โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น จังหวัด
แพร่.
- สุชาติ ประสพธีรัฐสินธุ์. 2534. การสร้างมาตรวัดในการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- สุรพงษ์ ฉวีภักดิ์. 2541. ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ในท้องถิ่นอำเภองาว
จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโท. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสน่ห์ จามริก. 2539. ปัจจัยลึกลับว่าด้วย ปฎิรูปการเมือง. *จตุสารทิศศึกษา*, 13(1), 35-45.
_____. 2542. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เสรี พงศ์พิศ. 2529. คินรากเหง้า: ทางเลือกและทัศนะวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ: เทียนสุวรรณ.
- อคิน รพีพัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของชุมชนในสภาพสังคมและวัฒนธรรมไทยในการมีส่วนร่วม
ของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภการพิมพ์.
- อเนก นาคบุตร. 2536. “ข่าวสารข้อมูลกับความยั่งยืนของการพัฒนา”. คนกับดิน น้ำ ป่า:
จุดเปลี่ยนแห่งความคิด. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนใน
การพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของ
ชาวบ้านไทย. นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Jindason, S. & Klaitabtim, J. 2015. A People's Participation in Mangrove Conservation
of Bangyaphrak Subdistrict, Mueang District, Samut Sakhon Province. *Academic
Journal Bangkokthonburi University*, 4(2), 162-173.
- Saikub, S., Rungkawat, N., Kruekum, P. & Fongmul, S. 2019. Factors Effecting Needs for
Resource Development to be Eco-Tourism Attractions of People in Baan
DongHuayYen, BaanHong Sub-district BaanHong District, Lamphun Province.
Journal of Agricultural Research and Extension, 36(2), 118-129.

- Senchai, S., Treephet, J., Kochanaleka, K., Sriuthai, N. & Dechdumrong, U. 2018. A Model on Participation in Community Forest Conservation Enhancing The Decrease of The Global Warming Problems of The Community Hardcores in Chaiyaphum Province. **Prae-wa Kalasin Journal of Kalasin University**, 5(1), 152-171.
- Sukloy, T. & Mungkung, N. 2006. Factor Affecting Community's Participation in Forest Resource Conservation: Klongsai Village, Wang Nam Khiao Sub-district, Wang Nam Khiao District, Nakhon Ratchasima Province. **Applied Economics Journal**, 13(1), 15-26.
- Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis**. 3rd. New York: Harper and Row Publications.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถาม

แบบสอบถามเลขที่.....

วันที่...../...../.....

หมู่บ้านที่.....

แบบสอบถามโครงการวิจัย

เรื่อง การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตพื้นที่
ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง

1. แบบสอบถามชุดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยข้อมูลที่ได้จะได้นำไปใช้ในการประกอบการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาพัฒนาทรัพยากร และส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ คำตอบในแบบสอบถามนี้จะนำไปใช้เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น จึงใคร่ขอความร่วมมือจากท่านกรุณา

ตอบคำถามทุกข้อและความคิดเห็นของท่านตามความจริง

2. แบบสอบถามมีทั้งหมด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

ก. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล

1. เพศ

1. ชาย

2. หญิง

2. อายุ.....ปี

3. ระดับการศึกษา

1. ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า
2. มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3)
3. มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.
4. อนุปริญญา , ปวส.หรือเทียบเท่า
5. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
6. อื่น ๆ (ระบุ.....)

4. สถานภาพ

1. โสด
2. สมรส
3. หม้าย
4. หย่าร้าง
5. แยกกันอยู่

ข. ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ

1. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของท่าน.....คน (รวมทั้งตัวท่านเอง)

2. แรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตรในครัวเรือนของท่าน

- แรงงานในครัวเรือน.....คน
- แรงงานจ้าง (นอกครัวเรือน).....คน
- รวมจำนวนแรงงาน.....คน

3. ขนาดพื้นที่ถือครองในครัวเรือนของท่าน

- 1) จำนวนพื้นที่ถือครองทั้งหมดของตนเอง.....ไร่
- 2) จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด (ทั้งของตนเองและเช่า).....ไร่
- 3) จำนวนพื้นที่ว่างเปล่าทั้งหมดของตนเอง.....ไร่
- รวมจำนวนพื้นที่ถือครอง.....ไร่

4. รายได้รวมในของครัวเรือนของท่าน

- 1) รายได้จากการทำอาชีพภาคการเกษตร.....บาท/ปี
- 2) รายได้จากการประกอบอาชีพนอกภาคการเกษตร.....บาท/ปี
- 3) รายได้รวมของครัวเรือน.....บาท/ปี

5. จำนวนเงินกู้จากแหล่งเงินทุน

- 1) จำนวนเงินกู้จาก ธ.ก.ส. / สหกรณ์.....บาท
- 2) จำนวนเงินกู้ค้างชำระกับ ธ.ก.ส. / สหกรณ์.....บาท
- 3) อื่นๆ.....บาท

ค. ลักษณะทางด้านสังคม

1. การได้รับข่าวสารด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตรจากสื่อต่าง ๆ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1. วิทยุ.....ครั้ง/เดือน
- 2. โทรทัศน์.....ครั้ง/เดือน
- 3. วารสาร/นิตยสารเกี่ยวกับการเกษตร.....ครั้ง/เดือน
- 4. เอกสารเผยแพร่ทางการเกษตร.....ครั้ง/เดือน
- 5. เพื่อนบ้าน.....ครั้ง/เดือน
- 6. เจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. / สหกรณ์.....ครั้ง/เดือน
- 7. อื่น ๆ (ระบุ).....ครั้ง/เดือน

2. การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ ของรัฐและเอกชนในรอบปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2561)

- 1. ไม่เคย
- 2. เคย จำนวน.....ครั้ง/ปี

3. การติดต่อกับเพื่อนบ้านด้านการเกษตรและด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรอบปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2561)

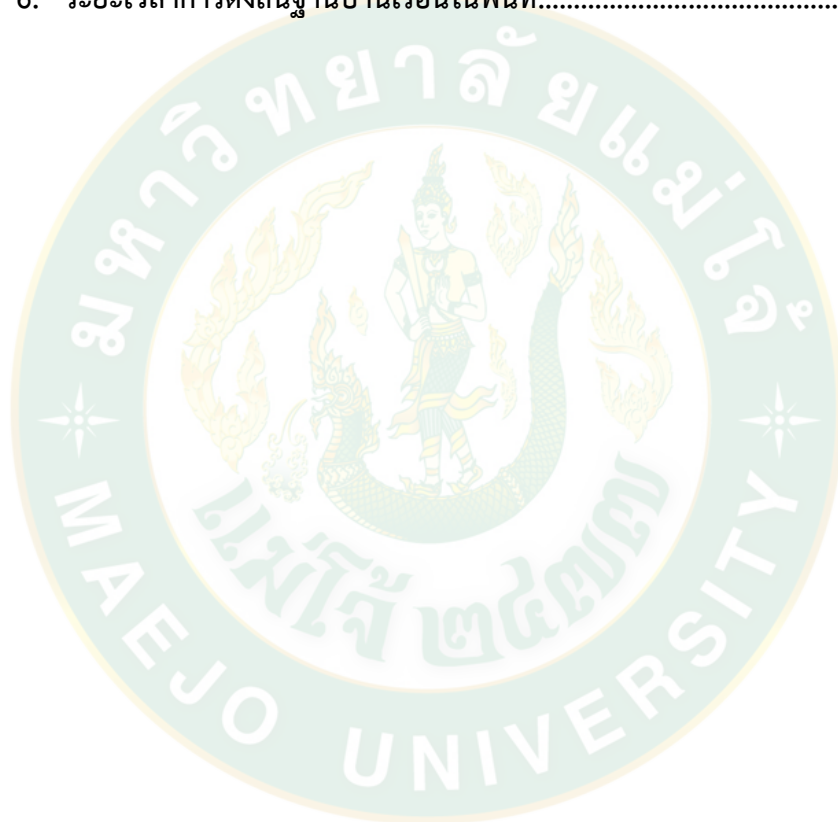
- 1. ไม่เคย
- 2. เคย จำนวน.....ครั้ง/ปี

4. ท่านมีตำแหน่งทางสังคมหรือไม่

- ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม
- มีตำแหน่งทางสังคม ได้แก่
  - 1. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน
  - 2. สมาชิก อบต./สท.
  - 3. กรรมการกองทุนหมู่บ้าน
  - 4. สมาชิก อสม.
  - 5. กรรมการกลุ่มเกษตรกร
  - 6. อื่น ๆ (ระบุ).....

5. ประสบการณ์ในการฝึกอบรมหรืองานด้านการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นในรอบปี (พ.ศ. 2561)

- 1) ท่านเคยเข้าร่วมฝึกอบรมหรืองานเกี่ยวกับการปลูกพืช.....ครั้ง
- 2) ท่านเคยเข้าร่วมฝึกอบรมหรืองานเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์.....ครั้ง
- 3) ท่านเคยเข้าร่วมฝึกอบรมหรืองานเกี่ยวกับเกษตรด้านอื่น ๆ .....ครั้ง
- รวมได้รับการฝึกอบรมหรือดูงาน.....ครั้ง
- 4) ท่านเคยเข้าร่วมในโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....ครั้ง
6. ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในพื้นที่.....ปี

**ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรใน
เขตพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่**

คำชี้แจง คำถามในตอนนี้เป็นคำถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน
การเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่โปรดทำ
เครื่องหมาย ลงในช่อง ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านมากที่สุด

โดยกำหนดให้

- 1 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อยที่สุด
- 2 หมายถึง มีส่วนร่วมน้อย
- 3 หมายถึง มีส่วนร่วมปานกลาง
- 4 หมายถึง มีส่วนร่วมมาก
- 5 หมายถึง มีส่วนร่วมมากที่สุด

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
	ด้านการเสนอทางออกและการตัดสินใจ					
1	ท่านมีส่วนร่วมในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง คณะกรรมการของชุมชนด้านการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร					
2	ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมที่ชุมชนจัดขึ้น เกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการเกษตร					
3	ท่านได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่ ผ่านมารในชุมชนกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นด้านการเกษตร					
4	ท่านมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้าน การเกษตร					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
5	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานของชุมชนเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
6	ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน					
7	ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของงบประมาณการเงินของคณะกรรมการในการจัดงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของชุมชน					
8	ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและโต้แย้งในที่ประชุมของหมู่บ้านเกี่ยวกับการทำการเกษตรและจัดงานประเพณีในชุมชน					
9	ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการและกิจกรรมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร					
10	ท่านได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดจำหน่ายผลิตทางการเกษตรของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชุมชน					
	ด้านการปฏิบัติการและดำเนินงาน					
1	ท่านมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปีของเทศบาลหรือที่ประชุมของชุมชน					
2	ท่านมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมกลุ่มสมาชิกของชุมชน หรือหมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ					
3	ท่านมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการดำเนินงานของชุมชนหรือหมู่บ้าน					
4	ท่านมีส่วนร่วมในการร่างแผนโครงการกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
5	ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนปฏิบัติงานของชุมชนเกี่ยวกับการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
6	ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมการถ่ายทอดและอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการเกษตร					
7	ท่านมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดกิจกรรมในชุมชนและจัดตั้งกลุ่มผู้อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น					
8	ท่านมีส่วนร่วมในการเสนอและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินโครงการกิจกรรมการเกษตรและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
9	ท่านมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข่าวสารภายในชุมชนกับการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน					
10	ท่านมีส่วนร่วมในการช่วยประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมด้านการอนุรักษ์					
	ด้านการรับผลประโยชน์					
1	ท่านได้รับประโยชน์ในการผสมผสานองค์ความรู้ทักษะและเทคนิคด้านการเกษตรและนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น					
2	ท่านได้รับประโยชน์ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ด้านคหกรรมและหัตถกรรมมาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น					
3	ท่านได้รับประโยชน์ในการป้องกันและรักษาสุขภาพโดยด้านการแพทย์แผนไทยหรือนวดแผนโบราณ					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
4	ท่านได้รับประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น					
5	ท่านได้รับประโยชน์ในด้านกองทุนหมู่บ้านและธุรกิจชุมชนด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น					
6	ท่านได้รับประโยชน์ในการจัดการด้านประกันสุขภาพชีวิต รักษาพยาบาลของชุมชนด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น					
7	ท่านได้รับประโยชน์ในการจัดการผลิตผลงานด้านศิลปะของภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศิลปะกรรม					
8	ท่านได้รับประโยชน์ในการได้รับความรู้ทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากภาครัฐหรือเอกชน					
9	ท่านได้รับประโยชน์ในการได้รับการถ่ายทอดความรู้ในด้านภาษาและวรรณกรรมจากโครงการต่าง ๆ					
10	ท่านได้รับประโยชน์จากการเข้ารับการอบรมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จัดขึ้นในด้านศาสนา หรือประเพณีท้องถิ่น					
	ด้านการติดตามประเมินผล					
1	ท่านมีส่วนร่วมในการควบคุมตรวจสอบเกี่ยวข้องกับการจัดโครงการและกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน					
2	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินการปลูกจิตสำนึกให้คนท้องถิ่น รู้ถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเผยแพร่และแลกเปลี่ยน					
3	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมสนับสนุนจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสืบสาน พัฒนาภูมิปัญญาชุมชน					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
4	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามการจัดสร้างเอกลักษณ์ของท้องถิ่นด้วยภูมิปัญญาในทางจริยธรรมและคุณธรรมในชุมชน					
5	ท่านมีส่วนร่วมในการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายไปและนำกลับมาให้มีคุณค่าใหม่					
6	ท่านมีส่วนร่วมในการนำเอาภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรมาประยุกต์ใช้ในท้องถิ่น					
7	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามได้สั่งการฟื้นฟูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับชีวิตประจำวันในชุมชน					
8	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการพัฒนาในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกับกลุ่มเยาวชนในชุมชน					
9	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนภายในชุมชน					
10	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลได้สั่งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรปฏิบัติให้เข้ากับเทคโนโลยีตามยุคสมัย					
11	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานของการส่งเสริมความรู้ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากองค์ความรู้					
12	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันแบบมีแผนการปฏิบัติสืบทอดกันมา					
13	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามผลการประกอบอาชีพด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง					

ข้อ	ประเด็นคำถาม	ระดับการมีส่วนร่วม				
		5	4	3	2	1
14	ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาประเมินถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น					
15	ท่านมีส่วนร่วมในการพิจารณาถึงผลดีผลเสียของกิจกรรมที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่น					
16	ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการปฏิบัตินำมาดัดแปลงลงในชุมชนอย่างเหมาะสมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น					
17	ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินแก้ไขพัฒนาการถ่ายทอดและสืบทอดการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรกับสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่					

ตอนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรของเกษตรกรในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่โจ้ อำเภอสันทราย
จังหวัดเชียงใหม่

1) ปัญหา อุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

2) ปัญหา อุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมกับอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

3) ปัญหา อุปสรรคในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

ข้อเสนอแนะแนวทางการมีส่วนร่วมกับอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร

.....

.....

4) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาตอบแบบสอบถามของ

นายสุตใจ วรรณวิชิต

นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนบริหารศาสตร์และส่งเสริมการเกษตร

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายสุดใจ วรรณวิชิต
เกิดเมื่อ	24 เมษายน 2513
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2563 ปริญญาโท วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาพัฒนาและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2543 ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ.2560-ปัจจุบัน สังกัดสำนักงานบริการและธุรการ สำนักงานคณบดี คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่

